

FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Tina Toman

Mentor: doc. dr. Vladimir Prebilič

**14. DIVIZIJA:
POHOD IN OSKRBA**

Diplomsko delo

Ljubljana 2007

Za pomoč pri nastajanju diplomskega dela se iskreno zahvaljujem mentorju dr. Vladimirju Prebiliču, ki je z nasveti in s svojim strokovnim znanjem kritično spremljal moje delo.

Hvala gospodu Alojzu Dolničarju za pomoč in pojasnila.

Hvala mojim domačim.

IZJAVA O AVTORSTVU diplomskega dela

Spodaj podpisani/-a TINA TOMAN, z vpisno številko 18021012,
rojen/-a 13.7.1982 v kraju Celje, sem avtor/-ica diplomskega dela z naslovom:
14. DIVIZIJA : POHOD IN OSKRBA

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- je predloženo diplomsko delo izključno rezultat mojega lastnega raziskovalnega dela;
- sem poskrbel/-a, da so dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric, ki jih uporabljam v predloženem delu, navedena oz. citirana v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem poskrbel/-a, da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric navedena v seznamu virov, ki je sestavni element predloženega dela in je zapisan v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem pridobil/-a vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti prenesena v predloženo delo in sem to tudi jasno zapisal/-a v predloženem delu;
- se zavedam, da je plagiatstvo – predstavljanje tujih del, bodisi v obliki citata bodisi v obliki skoraj dobesednega parafraziranja bodisi v grafični obliki, s katerim so tuje misli oz. ideje predstavljene kot moje lastne – kaznivo po zakonu (Zakon o avtorstvu in sorodnih pravicah, Uradni list RS št. 21/95), prekršek pa podleže tudi ukrepom Fakultete za družbene vede v skladu z njenimi pravili;
- se zavedam posledic, ki jih dokazano plagiatstvo lahko predstavlja za predloženo delo in za moj status na Fakulteti za družbene vede;
- je elektronska oblika identična s tiskano obliko diplomskega dela ter soglašam z objavo diplomskega dela v zbirki »Dela FDV«.

V Ljubljani, dne 14. 12. 2004

Podpis avtorja/-ice: Tina Toman

14. divizija: pohod in oskrba

Preteklo stoletje je bilo za slovenski narod v marsičem prelomno. Mnogo dogodkov je pustilo svoj pečat. Zagotovo je bil eden izmed takšnih tudi druga svetovna vojna. Slovenijo so okupirali trije okupatorji. Pomembno vlogo za Slovence je v vojni imela tudi ena najmočnejših enot narodnoosvobodilne vojske Slovenije – 14. divizija, ki je bila tema preučevanja mojega diplomskega dela. Moj cilj je bil preučiti pohod in oskrbo 14. divizije na poti na Štajersko. Pot je partizane vodila s Hrvaške, preko Kozjanskega na Štajersko. Več kot tisoč partizanov je, kljub pomanjkanju hrane, orožja in streliva, gnala naprej želja po zmagi nad nasprotnikom in osvoboditev dežele. Kljub številčno močnejši in bolj opremljeni nemški vojski, se partizani niso predali. Nadaljevali so svojo pot do zmage. Čeprav je od takrat minilo že nekaj desetletij, pa spomin na pohod 14. divizije na Štajersko še vedno živi.

V vseh teh letih so se oblikovala tudi najrazličnejša mnenja o nujnosti in pomembnosti pohoda. Nekateri so celo prepričani, da je pohod zahteval preveč žrtev. Vsekakor pa je najpomembnejše to, da je takrat partizanom uspelo priti na cilj – na Štajersko in poraziti nasprotnika. KLJUČNE BESEDE: divizija, logistika, oskrba, partizan.

14th Division: march and supply

For the Slovene nation, the last century presented a turning point in many ways. Numerous events left their mark, and among them was also World War II. Slovenes were occupied by three different occupiers. For them, an important role in the war was carried out by the 14th Division, one of the strongest units of the People's Liberation Army of Slovenia. The 14th Division was the theme of my research work, carried out with the aim of writing this diploma paper. The goal was to study the march and supply of the 14th Division on its way to the Štajerska region. The route led the Partisans from Croatia across the Kozjansko region to the Štajerska region. Despite the lack of food, firearms and ammunition, more than one thousand Partisans were driven forward by a strong desire to defeat the adversary and set the country free. The Partisans did not surrender despite the German army was numerically superior and had better equipment. They continued their way to the victory. Although several decades have passed from that time, the memory of the march of the 14th Division to the Štajerska region is still alive.

In all those years, different opinions of the necessity and importance of the march have been formed. Some even say that the march claimed too many victims. However, the most important fact is that the Partisans reached the goal, namely the Štajerska region, and defeated the adversary. KEY WORDS: division, logistics, supply, partisan.

KAZALO

SEZNAM KRATIC	7
1. UVOD	8
2. METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI OKVIR	10
2.1 CILJI IN PREDMET PREUČEVANJA	10
2.2 METODE DELA	10
2.3 HIPOTEZE	11
2.4 STRUKTURA DIPLOMSKE NALOGE	12
2.5 TEMELJNI POJMI	12
3. NARODNOOSVOBODILNA VOJNA - PRELOMNICA V ZGODOVINI SLOVENSKEGA NARODA	16
3.1 ZNAČILNOSTI NARODNOOSVOBODILNE VOJNE	16
3.1.1 OSVOBODILNA FRONTA	18
3.2 USTANOVITEV DIVIZIJ NA SLOVENSKEM	20
4. 14. DIVIZIJA	21
4.1 OD IDEJE DO URESNIČITVE	21
4.2 SESTAVA IN FORMACIJA 14 DIVIZIJE	22
4.2.1 SESTAVA	22
4.2.2 FORMACIJA	27
4.3 OBOROŽITEV IN TAKTIKA	28
4.3.1 14. DIVIZIJA	28
4.3.2 NEMŠKI OKUPATOR	29
4.4 PRIPRAVE NA POHOD 14. DIVIZIJE	31
4.5 POHOD 14. DIVIZIJE	34
4.6 CILJ POHODA	37
5. STRUKTURA CELOTNEGA POHODA IN OSKRBE 14. DIVIZIJE	40
5.1 ČEZ HRVAŠKO PROTI SOTLI	41
5.2 OD KALNIKA DO SOTLE IN NAPREJ NA KOZJANSKO	43
5.3 PROTI POHORJU	46
5.4 NA KOROŠKEM	65
6. KONEC NEMŠKIH OFENZIVNIH AKCIJ	66
6.1 ZAKAJ SO SE NEMCI ODLOČILI, DA KONČAJO Z OFENZIVO?	67

7. PREDNOSTI IN POMANJKLJIVOSTI NAČRTOV -----	69
7.1 IZGUBE -----	70
8. VERIFIKACIJA HIPOTEZ -----	73
9. ZAKLJUČEK -----	75
10. VIRI IN LITERATURA -----	77

SEZNAM KRATIC

- KP - Komunistična partija
- KPS - Komunistična partija Slovenije
- NOB - Narodnoosvobodilni boj
- NOV - Narodnoosvobodilna vojska
- OF - Osvobodilna fronta
- PO - Partizanski odredi
- POS - Partizanski odredi Slovenije
- SNOUB – Slovenska narodnoosvobodilna udarna brigada
- VŠ - Vrhovni štab

1. UVOD

Druga svetovna vojna se je na evropskih tleh začela 1. septembra 1939, z napadom nacistične Nemčije na Poljsko. Končala pa se je po dolgih šestih letih, 2. septembra 1945, s kapitulacijo militaristične Japonske.

V svoj vrtinec je potegnila 61 držav z milijardo sedemsto milijoni prebivalcev in zajela 96 % celotne zemeljske površine. Boji so se odvijali tudi na ogromnih prostranstvih morij in oceanov.

Njene posledice so bile nadvse tragične: 50 milijonov mrtvih in 35 milijonov ranjenih je bil končni izkupiček. Zato lahko o njej upravičeno govorimo kot o vesplošni oziroma totalni vojni (Internet 1).

K tolikšnemu številu žrtev, zlasti med civilnim prebivalstvom, je v veliki meri prispevalo množično uporabljanje letalstva, izboljšane tehnike orožja in uporaba sredstev z velikim uničujočim učinkom raketnega in jedrskega orožja. Vse to, poleg tega pa tudi barbarsko divjanje fašističnih okupatorjev, je v okupiranih državah povzročilo velikansko gmotno škodo in razdejanje.

Največ ljudi pa je kljub temu izgubilo življenje v pošastnem kolesju aparata za množično uničevanje, ki so ga v ta namen zgradile fašistične države. Zato predstavlja množično pobijanje prebivalstva okupiranih dežel, poglobitno značilnost vseobsežnosti oziroma totalnosti druge svetovne vojne.

Opozoriti je potrebno tudi na grozote, ki so se dogajale v t. i. tovarnah smrti, v taboriščih. Ljudje pa so umirali in trpeli tudi na drugačne načine. Zaradi fašističnega nasilja je bilo 110 milijonov beguncev, 45 milijonov zaprtih, izgnanih ali preseljenih ljudi, 20 milijonov otrok je ostalo brez staršev, skoraj 10 milijonov delavcev in vojnih ujetnikov iz različnih dežel okupirane Evrope pa je bilo s silo odpeljanih na delo v Nemčijo (Internet 1).

Vojna na slovenskih tleh pa se je začela 6. aprila 1941, ko so sile osi napadle Jugoslavijo. Vendar pa je treba poudariti, da so nekateri deli Slovenije stopili v vojno že veliko prej. Koroški Slovenci so bili v vojni že od 1. septembra 1939, primorski Slovenci pa od leta 1940.

Slovenski narod se je tako znašel pred največjo preizkušnjo v svoji zgodovini. Ozemlje je bilo razkosano in razdeljeno med tri okupatorje – Nemce, Italijane in Madžare.

Nikakor pa ne smemo zanemariti pomena logistike in oskrbe v drugi svetovni vojni. Dober logistični sistem ter hitro in zanesljivo oskrbovanje vojakov na bojišču sta bila zelo pomembna dejavnika. kajti od pravilne organizacije in zadostne količine orožja, streliva in nujnih življenjskih potrebščin je posredno odvisna učinkovitost in uspešnost vojakov na bojišču.

Tudi na Slovenskem ni bilo nič drugače. Oskrba vojakov je bila ključnega pomena. O uspešnem pohodu 14. divizije lahko govorimo tudi zaradi dobro delujoče oskrbe na terenu, čeprav so bili vmes tudi kritični trenutki, ko je partizanom zmanjkovalo streliva, čutili pa so tudi pomanjkanje hrane. Vendar s trdno odločenostjo, voljo in željo po zmagi nad sovražnikom so premagali težave in na koncu zaslužno slavili zmago.

2. METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI OKVIR

2.1 CILJ IN PREDMET PREUČEVANJA

Za cilj diplomske naloge sem se odločila osvetliti pomen 14. divizije. Osredotočila se bom zlasti na pohod in oskrbo divizije. V začetku bom podala nekaj splošnih dejstev o narodnoosvobodilnem boju kot uvod v kasnejšo temo, ki jo bom preučevala in za lažje razumevanje tematike. Podrobneje bom prikazala celoten pohod 14. divizije na Štajersko, od priprav na pohod do zaključnih akcij divizije. Posebej bom osvetlila tudi problematiko poteka oskrbe. Kako je le-ta potekala, kje je bila oskrba zadostna in borcev ni povzročala težav in kje je bila neustrezna in nezadostna. Zanimalo me bo tudi kako so z divizijo sodelovali okoliški prebivalci. So jih sprejeli ali jim niso bilo naklonjeni. Prav tako se mi v diplomski nalogi zdi pomembno prikazati okupatorjeve značilnosti in njegov odziv na 14. divizijo. V zaključku bom podala analizo celotnega poteka pohoda in oskrbe 14. divizije.

Omeniti pa moram, da sem v svoji diplomski nalogi zajela le nekatere poglede, zlasti tiste, ki so se mi zdeli najzanimivejši in so si bili hkrati tudi najbolj nasprotujoči. Osredotočila sem se na delo Ambrožiča - Novljana z naslovom *Pohod Štirinajste in Kranjčev* tekst z naslovom *Obveščevalno-varnostna zaščita pohoda 14. divizije narodnoosvobodilne vojske in Partizanskih odredov Slovenije na Štajersko*. Vmes pa sem dodala tudi zanimive podatke iz opravljenega intervjuja.

2.2 METODE DELA

Pri izdelavi diplomske naloge sem uporabljala različne metode preučevanja:

- Metoda zbiranja virov – uporabila sem jo na samem začetku, še preden sem se lotila pisanja diplomske naloge. Pregledala sem obstoječe vire, da sem ugotovila, če sploh obstaja zadostna količina literature za mojo tematiko in da sem preverila, če problematika s tega zornega kota še ni bila obdelana.
- Opisna oziroma deskriptivna metoda – s to metodo sem opisala vsa dejstva, ki so se nanašala na izbrano problematiko in utemeljila temeljne pojme.

- Metoda analize in interpretacije primarnih virov – je metoda neempiričnega raziskovanja. Uporabljala sem jo pri analizi dokumentov v pisni obliki, pri pregledovanju poročil, dokumentov o zajetih stvareh, ukazih in poveljih.
- Metoda analize sekundarnih virov (člankov, knjig, publikacij, internet) – to metodo sem uporabila zlasti v opisu narodnoosvobodilnega boja, poti celotne 14. divizije in njene oskrbe.
- Metoda primerjalnega raziskovanja – uporabila sem jo pri prikazu različnih pogledov avtorjev v zvezi z obravnavano tematiko.
- Intervju – izvedla sem intervju s predsednikom Odbora skupnosti 14. divizije g. Alojzom Dolničarjem. Glede na obravnavano problematiko sem se odločila za obliko »delno« usmerjenega oz. fokusiranega intervjuja. Saj sem si pomagala tudi z vnaprej pripravljenimi opornimi točkami, da se nisem preveč oddaljila od izbrane teme intervjuja. Izsledke in odgovore sem vključila v kontekst celotne diplomske naloge.

Verodostojnost opisov sem dosegla s pomočjo analize in interpretacije primarnih virov in opravljenega intervjuja.

2.3 HIPOTEZE

1. Oskrba pripadnikov 14. divizije je bila na poti odvisna od poseljenosti krajev skozi katere je potovala. Kjer je bilo območje gosteje poseljeno in je bilo več kmetij so dobili partizani dovolj hrane in možnost prenočitve in počitka, kot pa na manj poseljenem oz. neposeljenem in gozdnatem terenu.
2. 14. divizija je premike, na celotnem pohodu, izvajala kot strnjena enota. Zaradi varnosti se ni razcepljala na manjše enote, kar je dodatno obremenjevalo oskrbo.

2.4 STRUKTURA DIPLOMSKEGA DELA

Diplomsko nalogo sem razdelila na uvod, v katerem sem podrobneje opredelila temo in cilje naloge, metode dela, hipoteze in pojasnila pomen temeljnih pojmov, ključnih za razumevanje besedila.

V nadaljevanju sem se osredotočila in umestila diplomsko nalogo v časovni kontekst in podrobneje predstavila 14. divizijo in njen pohod na Štajersko.

V zaključku pa sem podala verifikacijo hipotez in sklepne ugotovitve.

2.5 TEMELJNI POJMI

DIVIZIJA

- Leksikon Cankarjeve založbe opredeli divizijo kot: »velika združena enota v pehoti, oklepnih in desantnih enotah, navadno sestavljena; pehotna divizija: 3 pehotni polki, 1–2 artilerijska polka, bataljona tankov, inženirije, zveze in pomožnih enot. Do 15.000 mož in 3.000 motornih vozil« (Leksikon Cankarjeve založbe 1973: 191),
- je višja taktična in združena enota stalne sestave, usposobljena za samostojne akcije. Sestavlja jo več brigad (bataljonov) ter podpornih in zaščitnih enot. Pojavlja se v vseh rodovih vojske (Vojna enciklopedija, knjiga 2, 1972: 469).
- fr. division, iz latinščine: »strateška vojaška enota, sestavljena iz polkov ali brigad« (Verbinc 1982: 154),
- »je bila smotrno organizirana partizanska bojna enota z veliko udarno močjo in politično propagandno sposobnostjo« (Gartner et al. 1974: 9).

GVERILA

- je boj v sovražnikovem zaledju z majhnimi, samostojnimi enotami.
- na splošno pa je težko zapisati univerzalno definicijo, kajti v literaturi zasledimo različna pojmovanja tega termina, poleg tega pa se je njegov pomen skozi zgodovino tudi spreminjal:

- včasih je bila sinonim za vojaške operacije, ki so jih izvajale neregularne enote v zaledju sovražnikove vojske ali pa napade, ki so jih izvajali lokalni prebivalci proti okupacijski vojski,
- »kljub temu pa lahko tudi redna vojska uporablja gverilsko taktiko. V zgodovini je bilo kar nekaj primerov, ko so gverilska gibanja postala del redne vojske ali pa so se redne armade držav ob razbitju preoblikovale v gverilske enote in se bojevale naprej« (Laqueur 1984: 125),
- Gverila ni le boj proti režimu, temveč tudi boj proti okupatorju. Skozi zgodovino se je pojem močno razširil. V prejšnjem stoletju so z njim označevali partizanske metode. Partizan je bil namreč pripadnik odporniškega gibanja, ki je uporabljal posebno gverilsko taktiko gibanja in vojskovanja. Beseda partizan je v NOB pomenila še nekaj več-ne samo pripadnika odporniškega gibanja. Partizan se je bojeval tudi zato, da bi v osvobojeni domovini ljudje živeli boljše in srečnejše. Iz partizanskih enot se je razvila Jugoslovanska ljudska armada (Internet 1).
- Danes pa termin gverila nekateri uporabljajo tudi v novejši terminologiji znotraj koncepta novih groženj varnosti (terorizem).

INTENDANTURA (vojaško)

- predstavlja skupno ime za enote in ustanove (armade, divizije). Je element intendantske službe (Vojna enciklopedija, knjiga 3, 1972: 614).
- Slednja je organizacija, ki se ukvarja z oskrbo oboroženih sil z intendantskim materialom (hrano, obleko, obutvijo in drugim). Prištevamo jo k zalednim službam. Obseg, funkcija, struktura, izbor kadrov, način materialne preskrbe in drugo so pogojeni predvsem z značajem in velikostjo oboroženih sil, mestom in vlogo celotne organizacije ter sistemom upravljanja. Kot samostojna organizirana struktura se pojavi v 19. stoletju. Do takrat pa lahko govorimo le o funkcijah oskrbe in o ljudeh, ki so izvajali te funkcije (Vojna enciklopedija, knjiga 3, 1972: 605).
- Pripadnik intendantstke službe je intendant. Čas nastanka in njegove prvotne funkcije niso natančno določene. Do konca 18. stoletja je opravljal različne naloge, od takrat dalje pa skrbi zlasti za oskrbovanje vojske s hrano, denarjem in drugimi življenjskimi potrebščinami (Vojni leksikon 1981: 181).

LOGISTIKA

- je organizacija v okviru oboroženih sil, ki združuje in usklajuje delo organov, enot, ustanov in služb. Njena naloga je zagotovitev oskrbe v miru in vojni (Vojna enciklopedija, knjiga 5, 1973: 118).
- v Slovarju tujk pa je beseda opredeljena kot »vojaška veda, ki se ukvarja s preračunavanjem časa in prostora za taktične premike čet in podobno« (Verbinc, 1982: 419),
- termin logistika se je na vojaškem področju pojavil relativno pozno – v 17. stoletju. Njegov vojaški pomen izvira iz francoskega jezika in se začne uporabljati v času Ludvika XVI. (Prebilič 2006: 29),
- v nemških oboroženih silah je termin opredeljen kot: »Zagotovitev, posredovanje in vzdrževanje vsega materiala, sredstev in možnosti neke države za vojaške namene, kar omogoča pripravljenost oboroženih sil ter njihove potrebe za opravljanje vseh predvidenih nalog. Pri čemer je nujo izpostaviti motiv logistike- vnaprej izračunati oziroma predvideti: potrebe, zmožnosti v času in prostoru« (Prebilič 2006: 29),
- »vse predstavljene definicije logistike, njenih ciljev in nalog je združil v svoji opredelitvi J. H. Skinner v International Military and Defense Encyclopedia (IMADE). Vojaška logistika je velik organizacijski posel, ki se nanaša na planiranje, pripravo in zagotavljanje vojaškega materiala za podporo vojaškim enotam, tako da omogoča njihovo življenje, premike in usposabljanje v miru, mobilizacijo in bojno razvijanje v kriznih razmerah ter bojevanje v vojni in vzdrževanje miru« (Prebilič 2006: 34).
- Logistika se vsakodnevno v jeziku pogosto zamenjuje s terminom oskrba, čeprav pogosto ne gre za sopomenki. Pojem oskrbe se v Slovarju slovenskega knjižnega jezika navezuje na »vsa sredstva, ki so potrebna za zadovoljevanje zlasti telesnih potreb« (SSKJ 1997). V moji diplomski nalogi pa se termin oskrba, poleg oskrbe s hrano navezuje tudi na oskrbo z obleko, obutvijo, orožjem, strelivom in zdravili.

TAKTIKA

- je teorija in praksa priprave, organiziranja in vodenja bojev in drugih oblik aktivnosti enot, rodov in služb v vseh pogojih in situacijah - na kopnem, morju in v zraku. V najširšem smislu predstavlja skupek postopkov, načinov in sredstev, ki se uporabljajo z namenom doseči zastavljene cilje. Ukvarja se s preučevanjem zakonitosti in osnovnih značilnosti bojnega delovanja v najrazličnejših pogojih, obdeluje in definira osnovne principe boja in njegovih elementov, utrjuje oblike in načine realizacije bojnih delovanj taktičnih enot, ukvarja se s problemi oborožitve in opreme, predpisuje načela dela štabov in poveljnikov v postopku priprave in vodenja oboroženega boja.
- Taktika preučuje bistvene elemente oboroženega boja v katerih je glavni akter človek. Prav tako pa je tesno povezana s teorijo vojaške organizacije, upravljanjem in poveljevanjem, vojaško geografijo in zgodovino ter drugimi vojaškimi disciplinami (Vojna enciklopedija 1975: 612).
- V času NOB-ja se je taktična enota oblikovala v procesu oboroženih bojev. Njena osnovna obeležja so izhajala iz značaja boja NOB (revolucionarni, partizanski), odnosov sil na bojišču in v nekaterih področjih z oporo na lastne sile. Osnovni vidik boja je bil napad, po potrebi pa tudi obramba. V napadu so strmeli k presenečenju in moči napada. Običajno se je napadlo v enem ešalonu z rezervo, v napadih na naseljena mesta so napadale jurišne skupine, »bombaši« in diverzantske skupine. Bojevanje ponoči je predstavljalo eno glavnih sestavin taktičnih enot NOB. Velikokrat pa so uporabljali zasede, presenečenja in diverzantske akcije. Glavna oblika manevrov so bili obhodi na bok in zaledje sovražnika. Večkrat pa so uporabili tudi frontalno borbo (Vojna enciklopedija 1975: 618).

3. NARODNOOSVOBODILNA VOJNA - PRELOMNICA V ZGODOVINI SLOVENSKEGA NARODA

3.1 ZNAČILNOSTI NARODNOOSVOBODILNE VOJNE

V narodnoosvobodilni vojni 1941–1945 je slovenski narod skupaj z drugimi jugoslovanskimi narodi in narodnostmi revolucionarno reševal temeljna vprašanja svoje nacionalne in socialne svobode, za katera je zaman upal in pričakoval, da bodo demokratično, dosledno in pravično rešena že v revolucionarnih razmerah konec prve svetovne vojne, ob nastanku Jugoslovanske države. Pot za revolucionarno preobrazbo slovenske družbe na socialnoekonomskih in narodnopolitičnih izhodiščih, ki so se postopno oblikovala v zadnji sto letih njenega razvoja, je dejansko odprla šele narodnoosvobodilna vojna.

25. marca 1941 je, kot zadnja balkanska buržoazija, tudi Jugoslavija pristopila k trojnemu paktu. Tako so tudi v tem delu Evrope formalno sprejeli fašistično ureditev sveta, kot so si jo zamislile vodilne fašistične sile – Italija, Japonska in Nemčija.

Novica se je z bliskovito hitrostjo razširila med prebivalci. Ljudske množice je zajel val velikega nezadovoljstva. Izražalo se je v obliki demonstracij, ki so dosegle svoj višek 27. marca 1941. Slednje so bile povod za padec osovraženega in izdajalskega režima Cvetkovićeve vlade, ki se je zgodil v noči iz 26. na 27. marec 1941.

Vojaška zasedba slovenskega dela Jugoslavije je pomenila nadaljevanje dolgotrajnega in silovitega pritiska treh imperialističnih sosed – Italije, Madžarske in Nemčije.

Druga svetovna vojna se je na Slovenskih tleh začela 6. aprila 1941. S tem se je začelo kruto obdobje v slovenski zgodovini, ki je trajalo štiri leta, en mesec in nekaj dni oz. približno 1.500 vojnih dni, in ki je doslej najgloblje zarezalo v življenje slovenskega naroda.

Napad se je zgodil brez vojne napovedi z bombardiranjem Beograda. Odvijal se je po nemškem načrtu z imenom operacija Marita, ki je bil prvotno zamišljen za napad na Grčijo. Po napadu na Beograd pa so vanj vključili še načrt za napad na Jugoslavijo z imenom Direktiva številka 25 (Nešović in Prunk 1993: 83).

Sovražnik je kraje hitro zasedal. Nemci so v Maribor in Ptuj vkorakali 9. aprila, v Celje pa 10. aprila 1941. Prav tako hitro pa so tudi Italijani zasedli Notranjsko in 11. aprila 1941

vkorakali v Ljubljano. Poleg tega so si Italijani priključili še Dolenjsko in 3. maja 1941 ustanovili t.i. Ljubljansko pokrajino,¹ ki je imela poseben status.

Vrhovno poveljstvo nemške vojske je že 3. aprila, še pred napadom na Jugoslavijo, sporočilo Hitlerjeve splošne smernice za bodočo organizacijo in razdelitev jugoslovanskega prostora. Natančneje in dokončno je Hitler razdelil Slovenijo 12. aprila 1941 v svojih navodilih o razkosanju Jugoslavije, ki jih je nemško vojaško poveljstvo istega dne poslalo tudi podrejenim enotam. Takšna razdelitev je ostala v veljavi tudi po dveh konferencah »o organizaciji jugoslovanskega prostora«, ki sta bili 18. in 19. aprila 1941 na Dunaju (Klanjšček 1978: 50).

Italijani so dobili Ljubljano z okolico, dele Notranjske in Dolenjsko. Po kapitulaciji Italije, 8. septembra 1943, pa so njeno ozemlje zasedli Nemci. Najmanj ozemlja je bilo dodeljenega Madžarom – le velik del Prekmurja. Nemci pa so zasedli Gorenjsko, Štajersko, Dolenjsko severno od Save in Mežiško dolino.

Slika 3.1.1: Razdelitev slovenskega ozemlja med okupatorje

Vir: Internet 1.

¹ Po kapitulaciji Italije, septembra 1943, so Nemci zasedli italijansko ozemlje. Ljubljanska pokrajina je postala del operativne cone Jadransko Primorje in si pridobila omejeno samoupravo.

»Slovcem ni bilo priznано italijansko državljanstvo, temveč državljanstvo po aneksiji. Razdeljena je bila na 5 okrajev (Logatec, Novo mesto, Kočevje, Črnomelj in Ljubljana) in 94 občin. Ljubljana je postala glavno mesto« (Lukež 1995: 43–44).

Če pa k ozemlju Dravske banovine, ki so ga okupatorji razkosali že leta 1941 prištejemo še območja s slovenskim prebivalstvom, ki so že bila vključena v nemški Rajh in italijansko kraljestvo pred letom 1941, je bil prostor poseljen s Slovenci, že na samem začetku vojne, razdeljen na deset pokrajinskih in upravnih enot in tako med najbolj razkosanimi območji v Evropi (Internet 2).

Omeniti pa je potrebno, da s Hitlerjevo razdelitvijo ozemlja Slovenije okupatorji niso bili zadovoljni.

Italijanski okupator je pričakoval, da bo Italija z razdelitvijo dobila vsaj še Zasavski premogovnik in železniško progo Ljubljana-Zidani Most-Zagreb. Razočarani pa so bili tudi zaradi tega, saj glede razdelitve ni bilo nobenih uradnih pogajanj.

Madžarski okupator je bil z državnimi mejami, ki jih je določil Hitler, sicer zadovoljen, čeprav je moral nemškemu okupatorju odstopiti nekaj vasi v severozahodnem delu Prekmurja, kjer je živela nemška manjšina.

Nova meja v Sloveniji pa ni zadovoljila niti nemške civilne uprave. Zato so začeli prodirati še globlje v notranjost Dolenjske, kjer je bil nastanjen italijanski okupator (Klanjšček 1978: 51).

3.1.1 OSVOBODILNA FRONTA

V Ljubljani je bil 26. aprila 1941 ustanovni sestanek Protiimperialistične fronte slovenskega naroda. Po napadu Nemčije in njenih zaveznic na Sovjetsko zvezo pa je prišlo do spremembe imena organizacije v Osvobodilno fronto slovenskega naroda (Tršan 1995: 9)

Osvobodilna fronta (OF),² tudi v evropskem okviru edinstvena politična organizacija protifašističnega boja, je bila rezultat predhodnega utrjevanja vloge revolucionarnega delavskega gibanja pod vodstvom Komunistične partije (KP)³ v slovenskem družbenem

² Osvobodilna fronta je bila ustanovljena 27. aprila 1941 v Ljubljani, na pobudo Komunistične partije Slovenije. Predstavljala je enotno politično borbena organizacijo. Pod svoje okrilje je sprejela vse svobodoljubne skupine, ne glede na politične in svetovnonazorske poglede in kot takšna postala predstavnic slovenskega naroda. Skozi zgodovino je imela dvojno naravo. Bila je vseljudo gibanje in hkrati ljudska oblast (Internet 3).

³ Komunistična partija je bila organizacija, ki se je borila za enotnost delavskega razreda, za pravice kmeta in za združitev vseh naprednih sil. Še pred začetkom 2. svetovne vojne na slovenskih tleh je združila vse demokratične sile Slovenije in tako omogočila ustanovitev OF.

življenju ter njegovega vse tesnejšega povezovanja in sodelovanja z vsemi naprednimi in demokratičnimi silami v vsakodnevnih bojih za nacionalne in socialne pravice.

Čeprav je ta proces intenzivno dozoreval zlasti v drugi polovici tridesetih let dvajsetega stoletja, so se po eni strani že v prvem desetletju po ustanovitvi jugoslovanske države vse do šestojanuarske diktature v vsej zaostrenosti pokazala vsa nacionalna in socialna vprašanja, hkrati pa se je pokazala nemoč in nepripravljenost buržoazije, da bi jih rešila. Po drugi strani pa so se v okviru KP Jugoslavije začele oblikovati idejne in organizacijske osnove za njihovo rešitev. V dobrih dveh desetletjih obstoja Jugoslovanske države so se tudi na Slovenskem, podobno kot v drugih jugoslovanskih pokrajinah, družbene sile vedno bolj intenzivno diferencirale, dokler se ni končno v narodnoosvobodilni vojni in revoluciji vse, kar je bilo pozitivnega, združilo v OF, medtem ko je reakcionarni del slovenske družbe stopil s sodelovanjem z okupatorji na pot narodnega izdajstva in kontrarevolucije (Klanjšček 1978: 7).

V Sloveniji je nova revolucionarna oblast nastajala pod okriljem Osvobodilne fronte, ki je bila v svoji osnovi enotna množična politična narodnoosvobodilna organizacija, ki je okoli KP Slovenije zbirala protifašistične borce ne glede na narodnost, vero in prepričanje (Strugar 1980: 67)

Ena izmed poglavitnih nalog narodnoobrambnega gibanja na Slovenskem je bil boj proti hitlerjevski propagandi in italijanskemu fašizmu. Prva je namreč, zaradi težkega socialnega in gospodarskega stanja v državi, naletela na dober odziv zlasti med preprostimi ljudmi-malimi kmeti, poljedelskimi in sezonskimi delavci, med manj kvalificiranimi delavci in brezposelnimi. Tako so Hitlerjevi agenti s propagandno literaturo in preko različnih društev širili nacistično ideologijo. Fašizem pa je deloval po principu večvrednosti Italijanov v primerjavi s slovenskim prebivalstvom.

Narodnoobrambno gibanje je bilo tako zelo pomembna oblika in sestavina slovenskega ljudskofrontnega gibanja. Ne sme pa se pozabiti, da je, kljub zgoraj omenjenim množicam, ki so simpatizirale z nemškim in italijanskim okupatorjem, predstavljalo narodnoobrambno gibanje na Slovenskem obliko množičnega gibanja. Vzpodbudilo je povezovanje ljudi, društev in organizacij.

3.2 USTANOVITEV DIVIZIJ NA SLOVENSLEM

Potreba po reformiranju slovenske narodnoosvobodilne vojske (NOV) se je pokazala že v drugi polovici leta 1943, zlasti po kapitulaciji Italije,⁴ ko je bilo potrebno spremeniti tudi težišče in taktiko bojev, kajti vse sile je bilo potrebno usmeriti v uničenje oziroma pregon nemškega okupatorja.

Posledično se je morala NOV čim hitreje reformirati in doseči višjo stopnjo v razvoju. Tako sta se v oblikovanju divizij kazali številčnost in vojaška rast NOV in partizanskih odredov (PO) Slovenije (Klanjšček 1978: 482).

Obstoj partizanskih divizij na Slovenskem pa je pomenil tudi grožnjo okupatorju. Zanj je predstavljal veliko nevarnost in zahteval dodatno popolnjevanje vojaških enot.

Do reorganizacije je prišlo tudi znotraj partizanskih brigad, zlasti pri njihovem vodenju in poveljevanju.

Okupatorji, posebno nemški, so se na slovenskem ozemlju, že pred ustanovitvijo 14. divizije in tudi še nekaj časa potem, branili zlasti z vzpostavljanjem mreže utrjenih postojank obdanih z žico, bunkerji in okopi. Partizani so v odgovor pošiljali svoje najbolj izurjene pripadnike. To pa je imelo za posledico, da so zlasti Nemci začeli spreminjati svoje postojanke v prave trdnjave. Hkrati pa začeli množičneje uporabljati tanke, letala in težje topništvo. Zato je na Slovenskem prišlo do združevanja brigad v divizije. Slednje so tako bile sposobne napadati tudi mnogo bolj utrjene sovražnikove postojanke, poleg tega pa so bile sposobne načrtovati in izvajati tudi širše in učinkovitejše akcije.

Oblikovanje partizanskih divizij pod okriljem slovenskega osvobodilnega gibanja je potekalo postopoma, a učinkovito. Iz prvotnih skromnih čet so nastali bataljoni in brigade. To pa je bila velika zmaga za slovenski narod. Ustanovitev divizij pa je končno pomenila, da je tudi slovenska NOV kot del NOV in PO Jugoslavije, dosegla v organizacijskem smislu raven, kakršno sta NOV in PO že imela v drugih predelih Jugoslavije (Klanjšček 1978: 484–485).

⁴ 25. julija 1943 zvečer je v Rimu padla fašistična vlada Benita Mussolinija. To je pomenilo tudi padec fašizma. Ko je septembra 1943 kapitulirala Italija je v Ljubljanski pokrajini, po odhodu italijanske vojske, nastalo veliko osvobojeno ozemlje. Partizani so razorožili italijanske vojake in tako pridobili veliko orožja. To je omogočilo izvedbo splošne mobilizacije. Okrepljene partizanske sile so nemudoma začele izvajati ofenzivne operacije na celotnem območju Ljubljanske pokrajine, Primorske in Gorenjske.

4. 14. DIVIZIJA

Letos mineva triinšestdeset let od začetka pohoda 14. divizije.⁵ Čeprav je, v primerjavi z obstojem naše mlade države, od tega minilo že kar nekaj časa, je ta dogodek še vedno močno zasidran v srcih ljudi, ki so bili del njega. Njegova pomembnost za slovenski narod se še danes izraža v številnih publikacijah in obsežni literaturi na to temo, prav tako pa tudi v vsakoletnih spominskih slovesnostih in komemoracijah.

4.1 OD IDEJE DO URESNIČITVE

Novembra 1943 se je v dokumentih Vrhovnega štaba (VŠ) prvič pojavila ideja, da se na Štajersko pošlje partizanska grupa. Povod za to je bilo opozorilo vrhovnega komandanta maršala Tita, da sovražnik pripravlja ofenzivo večjega obsega. Vendar, ker do tega ni prišlo, je bila ideja za nekaj čas potisnjena na stran.

Kasneje se je za oživitev le-te zavzel Edvard Kardelj, ki je predlagal, da bi na Štajersko poslali večjo in močnejšo partizansko enoto.

Ponovno pa so idejo obudili 23. decembra 1943, ko so Nemci zasedli že veliko ozemlja na območju Štajerske. Na odhod divizije se je takrat začel pripravljati tudi VŠ Slovenije.

Naloge divizije naj bi bile zlasti manevriranje in vdori v sovražnikovo zaledje. A tudi takrat ideja še ni zaživela v praksi.

Premik pa se zgodi 5. januarja 1944, ko VŠ ponovno privoli, da se na Štajersko pošlje vojaška enota – 14. divizija.

Razlogi, ki so bili odločilni za sklep o pošiljanju močne partizanske enote na Štajersko, so bili (Ambrožič – Novljan 1978: 26–28):

⁵ Kljub različnim navajanjem zapisa 14. divizija, sem se odločila, da ga navajam v skladu z našo pisavo in tako kot ga navajajo tudi nekateri avtorji: Ambrožič - Novljan, Klanjšček, Mikuž, Strle, Vresnik.

Opozoriti pa je potrebno na to, da je v vseh obstoječih dokumentih iz tistega časa zapis z rimskimi številkami – XIV. divizija.

- potreba, da se politično poveže vsa Slovenija,
- velike možnosti za mobilizacijo,⁶ (na tem mestu bi rada poudarila, da je imela Štajerska, v letu 1944, za pomen mobilizacije ključni pomen – imela je namreč še velike človeške rezerve, medtem ko so bile v ostalih pokrajinah le-te že močno izčrpane. Potrebno pa se je bilo upreti še sovražniku, ki se je trudil, da bi sile mobiliziral v svojo korist.),
- nujnost, da bi do spomladi 1944, ko so pričakovali konec nemške moči, bilo partizansko gibanje pod vodstvom komunistične partije povsod pripravljeno,
- prikladnost Štajerske, kot odskočne deske, za razširjanje odporiškega gibanja proti hitlerizmu in fašizmu, in sicer proti severu v Avstrijo in proti vzhodu v Prekmurje in na Madžarsko,
- občutljivost nemških vojaških ciljev v severni Sloveniji.

Od tu do uresničitve pa pot ni bila več dolga. Slednja se je zgodila že naslednji dan, 6. januarja 1944, ko je 14. divizija začela svoj znameniti pohod na Štajersko.

4.2 SESTAVA IN FORMACIJA 14. DIVIZIJE

4.2.1 SESTAVA

Pred ustanovitvijo 14. divizije so na območju Slovenije delovale že štiri slovenske narodnoosvobodilne brigade. Glavni štab NOV in PO Slovenije pa je predvideval ustanavljanje novih. Tako je slednji, 13. julija 1943 izdal odlok o ustanovitvi I. in II. divizije NOV in PO Slovenije in ju že v začetku avgusta 1943 preimenoval v 14. in 15. divizijo NOV in PO Slovenije (Petek in Škrabar - Braškar 1979: 11).

14. divizija je bila formirana 13.7.1943 iz 1. Slovenske narodnoosvobodilne udarne brigade (SNOUB) Toneta Tomšiča in 2. SNOUB Ljuba Šercerja. 9.9.1943 so ji priključili še 3. SNOUB Ivana Gradnika in 7. SNOUB Franceta Prešerna.⁷

⁶ MOBILIZACIJA so strateške aktivnosti s katerimi se zagotavlja načrtovan in organiziran prehod celotnih ali le delnih sil in sredstev ter organizacije države in družbe iz mirnodobnega v vojno stanje. /.../ Mobilizacija mora potekati po določenih zakonitostih, saj je le tako lahko uspešna. Biti mora, hitra, prožna, organizirana, popolna in varna (Gažević 1973: 546).

⁷ Brigade so bile različno popolnjene. Tomšičeva brigada je štela 580 mož ter 28 lahkih in težkih strojnic, Šercerjeva brigada pa je imela 620 mož in je bila oborožena z 22 lahкими in težkimi strojnicami ter enim lahkim minometom.

Po kapitulaciji Italije so prešle v sestavo 14. divizije še Rabska brigada, 9.9.1943, Snežniška oziroma Brkinska brigada, 17.9.1943 in Loška, kasneje 13. SNOUB Mirka Bračiča, 23.9.1943 ter Istrska in Tržaška brigada. Slednji ter Snežniška oziroma Brkinska brigada so obstajale le nekaj dni, zato jih v nadaljevanju ne bom posebno izpostavljala.

Konec septembra 1943 sta iz sestave 14. divizije izstopili Gradnikova in Prešernova brigada. Prešli sta v sestav Triglavске, kasneje 31. divizije. Na začetku oktobra 1943 je 14. divizija prišla v sestav 7. korpusa. Takrat sta bili razformirani Rabska in Snežniška brigada. Januarja 1944 je 14. divizija izstopila iz sestave 7. korpusa. V nadaljevanju, vse do maja 1945, je 14. divizija sodelovala z enotami 4. operativne cone NOV in PO Slovenije.

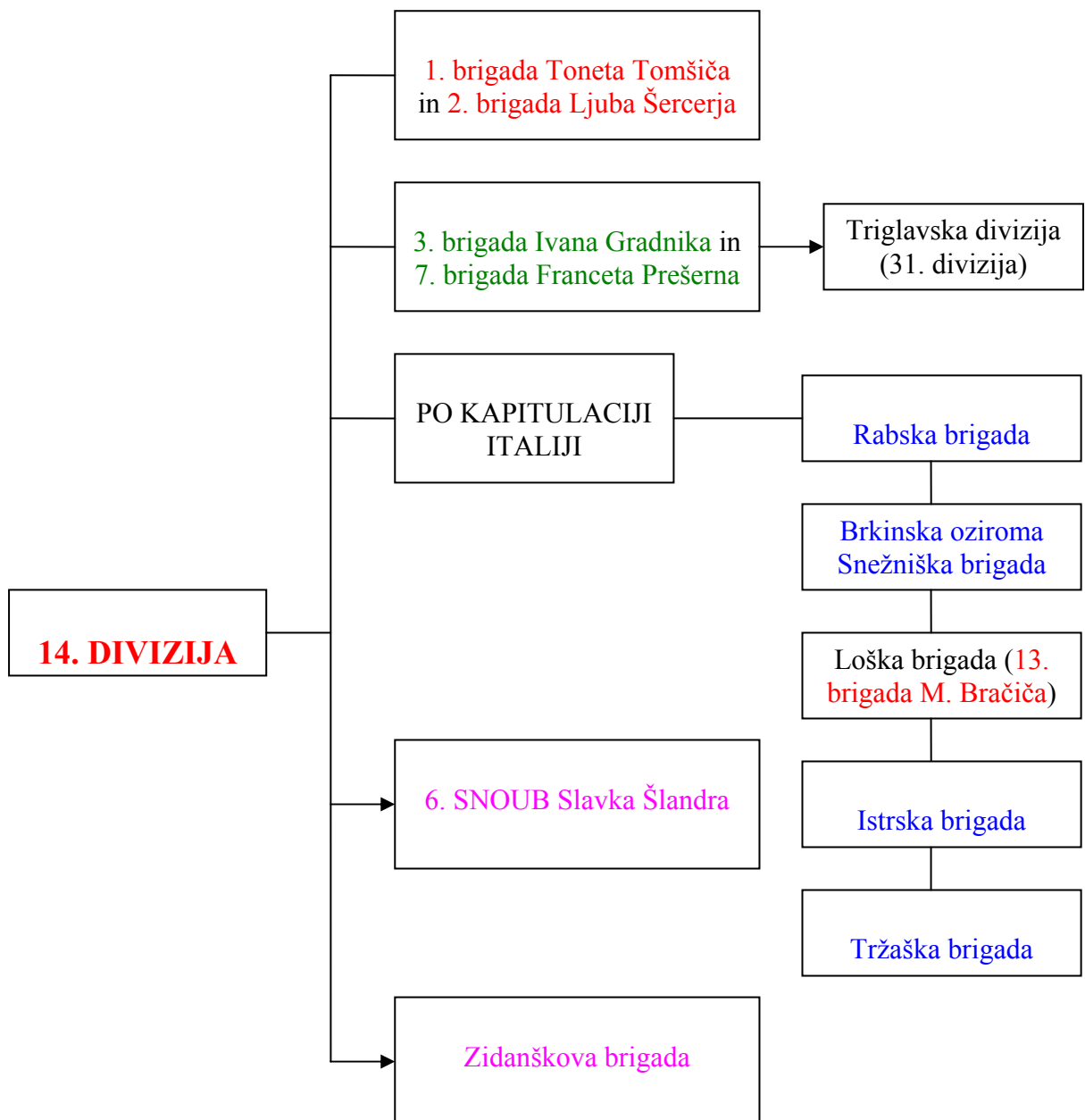
Sestava 14. divizije se je zaradi razpada starih in formiranja novih brigad, v začetku, precej spreminjala. Po formacijah so, vse do konca vojne, v sestavi 14. divizije ostale tri brigade. Poleg Loške, ki se je konec leta 1943 preimenovala v Bračičevo brigado, še Tomšičeva in Šercerjeva brigada.

Kasneje, 8. aprila 1944, pred pohodom 14. divizije na Koroško, so ji priključili še 6. SNOUB Slavka Šlandra in Zidanškovo brigado.

Divizija je imela štab, politični oddelek, operacijski, personalni in propagandni odsek, odsek za zveze, obveščevalni center in intendanturo (Internet 4).

Za komandanta so postavili Mirka Bračiča, njegov namestnik pa je bil Ivan Lokovšek - Jan. Delo političnega komisarja pa sta opravljala dr. Jože Brilej - Bolko in njegov namestnik Janez Hribar.

Slika 4.2.1.1: Organigram sestave 14. divizije

LEGENDA:

- brigade, ki ostanejo v sestavi 14. divizije,
- brigade, ki so se kmalu po svoji ustanovitvi razformirale in razpadle,
- brigadi, ki sta prešli v drugo divizijo,
- brigadi, ki se šele kasneje priključita 14. diviziji.

USTANOVITEV BRIGAD

Bračičeva brigada: Bračičevo brigado so ustanovili po italijanski kapitulaciji iz množice novo mobiliziranih partizanov in iz jedra starih brigad. Formirana je bila 23. septembra 1943 v Knežjih njivah v Loški dolini. Najprej se je imenovala po kraju ustanovitve, Loška. Vanjo so uvrstili tudi nekaj ujetih belogardistov. Nekateri so kasneje dezertirali (Ambrožič - Novljan 1978: 44).

Brigado so po ofenzivi izpopolnili z novimi, zanesljivimi partizani, da je kmalu postala dobra bojna enota. Po smrti komandanta 14. divizije so jo preimenovali v brigado Mirka Bračiča.

Po številu borcev je bila manjša brigada z manjšo bojno močjo. Zato ni bila razglašena za udarno.

Pohorska brigada: delovala je na območju Pohorja, Ptuja in Dravskega polja. Kasneje je prišlo do preimenovanja brigade, saj slednja ne sme biti vezana na teren. Delovati mora tam, kjer jo potrebujejo. Najprej so ji dodelili številko 11, nato pa je na predlog štaba dobila ime 11. brigada Miloša Zidanška.

Prešernova brigada: Gorenjska brigada Franceta Prešerna je ob ustanovitvi v Davči štela 550 borcev, razporejenih v tri bataljone. Takoj po svojem nastanku se je srečala z velikimi težavami – doživela je hude napade, hkrati pa je morala premagati tudi notranja nesoglasja.

Rabska brigada: največ njenih članov je bilo nekdanjih internirancev. Zaradi slabega zdravstvenega stanja borcev je bila kmalu razpuščena.

Šercerjeva brigada: ustanovljena je bila 16. septembra 1942 z odlokom Glavnega štaba, formirala pa se je 6. oktobra 1942 na Mokrcu. Slovela je kot bojovita partizanska enota z vzdržljivimi in hrabrimi partizani. Bila je ena od dveh najstarejših in najboljših slovenskih brigad.

Šlandrova brigada: kljub predhodnemu ukazu, se je 6. SNOUB Slavka Šlandra dokončno formirala šele 6. avgusta 1943 na Špiku, severno od Blagovice. Imela je tri bataljone, približno 350 oboroženih in 400 neoboroženih borcev, 287 pušk in 12 lahkih strojnic.

Njen prvi pohod je bil na Dolenjsko, kjer je bila vključena v 15. divizijo. Kasneje se je udeležila bojev ob kapitulaciji Italije, septembra 1943 pa se je vrnila na Štajersko, kjer je 1. oktobra 1943 začela silovito trimesečno ofenzivo.

Tomšičeva brigada: Glavno poveljstvo je v počastitev njegove smrti izdalo uredbo o ustanovitvi 1. slovenskega proletarskega bataljona Toneta Tomšiča. Že v začetku julija pa je postopoma začel preraščati v brigado, ki se je dokončno formirala 16. julija 1942 (Mikuž, 2. knjiga, 1961: 131).

Že takoj na začetku se je v bojih izkazala za zelo uspešno. Kasneje pa se je razvila v bojevito in udarno enoto, znano zlasti po svojih »juriših«. Poleg Šercerjeve je bila najstarejša in najboljša slovenska brigada.

Iz navedenega se da razbrati, da so se brigade večkrat spreminjale, formirale in prehajale v drugačne sestave. Menim, da to morda vedno le ni prineslo povsem zelenega učinka. Zaradi formiranja manjših enot ni moglo priti do ustanovitve osnovne udarne enote vojske v določeni pokrajini, ki bi bila sposobna izvesti velike akcije proti nasprotniku. To je imelo za posledico, da so se manjše enote večkrat srečevala z izgubami. Zaradi izčrpanosti in oslABLjenosti, so tako ponovno doživele reorganizacijo in bile vključene v novoustanovljene brigade. Začaran krog se je tako spet ponovno zavrtil.

Poleg tega pa se je 14. divizija srečevala tudi s problemom oborožitve. Po kapitulaciji italijanske vojske se je 14. divizija oborožila z lahkim in težkim orožjem, ki so ga njeni pripadniki zasegli italijanskim vojakom.

Poleg orožja so zasegli tudi nekaj oklepnih vozil in zato se je Šercerjeva brigada preoblikovala v oklepno-motorizirano brigado (Petek in Škrabar - Braškar 1979: 13).

Vendar pa je potrebno dodati, da je zmagoslavje po italijanski kapitulaciji vojakov le še dodatno motiviralo partizane za nadaljnjo bojevanja. Tudi znotraj 14. divizije so se začele priprave na spopade. Brigade so načrtno zasedale vse večje kraje in mesta na Dolenjskem, Notranjskem in deloma tudi na Primorskem, mobilizirale na tisoče novih borcev, v osvobojenih krajih vzpostavljale ljudsko oblast, politiki in kulturniki pa so povsod prirejali mitinge, na katerih so pozivali prebivalce k združitvi vseh sil slovenskega naroda.

4.2.2 FORMACIJA

Na začetku je 14. divizija štela natanko 1.112 borcev. Od tega je bila več kot polovica vseh borcev (653 borcev) politično osveščenih in aktivnih. Od slednjih je bilo namreč 340 članov KPS, 128 kandidatov za člane KPS in 185 skojevcev.⁸ Ta podatek nam kaže na to, da je šlo za izredno politično močno in stabilno divizijo. Nemci so jo imenovali »elitna banditska divizija« (Internet 5).

Zanimiv je tudi podatek glede pokrajinske zastopanosti partizanov. Največ je bilo Dolenjcev, Notranjcev in Belokranjcev, nekaj Primorcev, Bosancev in Italijanov, najmanj pa je bilo Štajercev.

Vendar pa takšna narodnostna pestrost morda le ni bila tako dobra v takratnih razmerah, kajti to je s seboj potegnilo določene ovire: nepoznavanje terena, težave v sporazumevanju in težjo koordinacijo.

Menim, da so bile tudi v tej razporeditvi še prisotne skrite rezerve. Logično se mi namreč zdi, da je bilo prisotnih največ Dolenjcev in Notranjcev, saj je prav v tistem delu Slovenije 14. divizija začela s svojim delovanjem, poleg tega pa je bila organizacija in delovanje divizij ter sodelovanje partizanov s prebivalci na ozemlju, ki so ga okupiral Italijani, bistveno lažje kot na ozemlju okupiranem z nemško oblastjo. Vendar pa mislim, da so lahko v VŠ pričakovali, da bo po prihodu 14. divizije na Štajersko tudi tu naraslo zanimanje za sodelovanje s partizani.

Po kapitulaciji Italije, je na Slovenskem prišlo do velikih sprememb:

– po razorožitvi italijanske vojske je imela 14. divizija dve pomembni nalogi (Ferenc, Tone in Milan Ževart 1981: 432): uničiti belogardistične postojanke v zahodnem delu Ljubljanske pokrajine in zavarovati nastajajoče svobodno partizansko ozemlje.

– res je sicer, da so se otresli enega sovražnika, vendar je drugi postajal vedno močnejši.

Čeprav je septembra 1943 Slovenijo okupiral isti okupator, je imela Štajerska povsem drugačen pravni položaj kot druge slovenske pokrajine.

Nemci so ji namreč namenili usodo priključitve k nemškemu Rajhu, takoj ko jo bodo za to ustrezno pripravili in usposobili.

Na tem mestu že lahko opozorim na statistično pomembno razliko med italijanskim in nemškim okupatorjem. Slednji si je prizadeval za popolno podreditev in germanizacijo, na drugi strani pa so Italijani slovenskemu narodu vseeno dopuščali večjo avtonomijo.

⁸ Skojevcev – od 1919 do 1948 član Zveze komunistične mladine Jugoslavije [SKOJ] (SSKJ 1997).

4.3 OBOROŽITEV IN TAKTIKA

4.3.1 14. DIVIZIJA

Osnovni načrt 14. divizije je bila taktika bojevanja po načelu vsi za enega, eden za vse. Kar je pomenilo, da divizija deluje enotno in se ne deli na manjše skupine. Čeprav so se zavedali, da bo večjo skupino sovražnik prej opazil, so delovali enotno, saj so bili združeni vsekakor močnejši in manj ranljivi, kot pa če bi prišlo do grupiranja v manjše enote. Kasneje, v sklepnih fazah pohoda, pa je včasih prišlo do grupiranja in ponovnega združevanja enot 14. divizije, vendar je bila to v tistem trenutku najbolj smotrna rešitev.

Eden izmed ciljev 14. divizije so bili čim hitrejši premiki, katerih glavni namen je bil presenetiti sovražnika. Vsaj v začetni fazi pohoda so se partizani premikali po poteh, ki so jih predhodno določili v VŠ divizije.

Premike so izvajali kar se je dalo hitro in večinoma ponoči,⁹ saj so se zavedali, da bi bili po dnevi ranljivejši. Čez dan bi jih namreč okupator lahko hitreje opazil in tudi kakovostnejše in bolj raznoliko sovražnikovo orožje je imelo podnevi večji doomet, medtem ko je bila ponoči uporaba orožja, zlasti zaradi slabše vidljivosti, bolj omejena.

Ker se je orožje tako po količinski kot po kakovostni plati bistveno razlikovalo od nemškega, je morala 14. divizija svoje bojevanje prilagoditi nemškemu težkemu orožju in tehniki.

S taktičnimi ukrepi je morala nadomestiti nemško premoč. Izbrala je taktiko stalnega manevriranja. Čeprav so bili njeni manevri v taktičnem smislu preprostejši, so pogoste spremembe smeri in dolgi nočni pohodi zmedli Nemce, da so za njeno obkoljevanje porabili dosti več časa kot so sprva pričakovali in na koncu pripeljali do spoznanja, da jim popolna obkolitev ne bo uspela.

Napačna nemška predvidevanja, kam se bodo odpravili partizani in nezadostno številčno moč vojakov na bojnih linijah pa so znali partizani spretno izkoriščati. Zato jim je večkrat uspel prehod skozi ozke vrzeli v nemškem obkolitvenem obroču.

Oborožitev 14. divizije je bila za takratne razmere izredno dobra. Alojz Dolničar¹⁰ mi je posredoval naslednje podatke – 14. divizija je imela: 2 protitankovska topa, 9 srednjih in

⁹ Skoraj pri vseh obkolitvah je bil pomemben dejavnik čas. Zaradi tega je 14. divizija napadala ponoči, ko Nemci niso posredovali z gibljivimi rezervami. Poleg tega pa so bili za 14. divizijo značilni preboji prvo noč, ko sovražnik še ni bil povsem pripravljen.

¹⁰ Intervju sem opravila z borcem 14. divizije in današnjim predsednikom Odbora skupnosti 14. divizije g. Alojzom Dolničarjem.

11 lahkih minometov, 12 težkih in 25 lahkih mitraljezov, 180 brzostrelk in okoli 900 pušk. Tudi zaloge streliva in razstreliva so bile precejšnje.

4.3.2 NEMŠKI OKUPATOR

Nemci so v času ofenzive uporabljali različne taktike bojevanja. Na začetku je bila taktika ciljno usmerjena v zajetje celotne 14. divizije v svoj obroč oz. kotel (kar je pomenilo, da bi bila obkolitev izvedena s treh strani) in njeno popolno uničenje. V bojih so si Nemci prizadevali obkoliti partizane in jih nato uničiti. Za takšno taktiko so se odločili iz več razlogov, glavni pa je bil ta, da se je 14. divizija ves čas premikala strnjeno in je tako okupatorju predstavljala cilj, ki ga je bilo lahko izslediti, zasledovati in obkoljevati.

Vendar pa se prav zaradi hitrosti premikov in nočnih pohodov 14. divizije ta taktika ni vedno izkazalo za najboljšo možno izbiro. Nemci namreč sploh niso imeli časa, da bi obrambno na najbolj pomembnih odsekih še dodatno okrepili, zato se je nemalokrat zgodilo, da se je partizanom uspelo izmuzniti.

Nemški poveljnik Treeck¹¹ je moral izbirati takšne obkolitvene linije, ki so bile dovolj kratke, da je na njih lahko dosegel zadostno gostoto zasedbe. Vendar pa je pri tem pogosto naletel na težavo. Operativno skupino je namreč moral razdeliti na dva dela: prvi del je postavljaj zapore, slednji, manjši, pa je odhajal v boj po sledi 14. divizije. Druga težava pa je bila tudi ta, da Nemci niso mogli postavljati zasedb v gorah, saj je bilo gibanje po snegu prepočasno, sredstva za povezovanje enot pa slaba in nezanesljiva. Zato je nemška taktika temeljila na postavljanju obkolitvenih linij v dolini.

Slabost Treeckove taktike (na zaporah je dosegel povprečno gostoto sedemdeset vojakov na kilometer) pa je znala izkoristiti 14. divizija. Slednja je namreč napadala v strnjeni celoti, kar je pomenilo, da je brez večjih težav prebila zaporo (Ambrožič - Novljan 1978: 248).

Nemška izbrana vojska, določena za napad na 14. divizijo, je bila po sestavi in bojni sposobnosti zelo raznolika. V grobem se je delila na dve kategoriji:

1. KATEGORIJA (prvovrstna vojska)

- bataljon planinskih lovcev iz podčastniške šole v Mariboru,
- planinska lovska četa,
- SS,

¹¹ Dr. E. Treeck-polkovnik, poveljnik nemške operativne skupine za boj proti 14. diviziji.

-policijske enote.

2. KATEGORIJA (drugorazredna vojska)

-enote sestavljene iz deželnih strelcev,

-dopolnilne in šolske enote.

Nemci pa so poleg številčne premoči v boju proti 14. diviziji uporabljali še različne bojne tehnike, težko oborožitev in motorizacijo.

Zlasti težka oborožitev je bila njihova velika prednost. Na razpolago so imeli: 4 do 6 topov, 2 jurišna samohodna topa, 4 do 8 tankov in oklopnih avtomobilov, 2 letali in približno 35 kamionov (Ambrožič - Novljan 1978: 255).

Vendar pa se je že na začetku pokazalo, da Nemci na razgibanem in težko dostopnem terenu, po katerem se je premikala divizija, ne bodo mogli uporabljati takšne oborožitve. Kajti pot je bila preveč strma in gorata. Zato jim je težka oborožitev služila le za ogledovanje terena in organizacijo zapornih linij.

Topove so uporabljali za oviranje divizije pri njenih premikih oziroma za obstreljevanje. Letali pa sta opravljali ogledniške naloge ter obstreljevali in bombardirali enote divizije. Tudi kamioni so odigrali pomembno vlogo, saj so, zaradi hitrih premikov divizije, na nove položaje prevažali nemške vojake, da so jo lahko le-ti uspešno zasledovali.

Vsa ta oborožitev je vplivala na to, da so partizani svoje pohode izvajali zlasti ponoči. Kajti podnevi so Nemci s takšno oborožitvijo diviziji oteževali premike, saj so obstreljevali vse komunikacije in tako spravljali divizijo v težak položaj.

Proti koncu ofenzive, ko je bila 14. divizija že hudo izčrpana, so Nemci začeli izvajati taktiko izčrpavanja tako, da so večje enote divizije obkoljevali, poleg tega pa so partizane še dodatno presenečali z manjšimi bojnimi patruljami v belih plaščih, ki so se v snegu pretihotapili v bližino vasi in hiš, kjer so počivali in prenočevali partizani (Petek in Škrabar - Braškar 1979: 88).

Opozoriti pa je treba še na eno dejstvo. Nemci v svojem načrtu niso predvidevali, da se bodo morali z divizijo boriti malo manj kot tri tedne. Prepričani so namreč bili, da jo bodo s taktiko obkolitve kar se da hitro uničili. Menili so, da bo nekaj ponavljajočih se obkolitvenih akcij, divizijo izčrpalo do te stopnje, da jo bodo lahko premagali in uničili brez posebnih težav.

4.4 PRIPRAVE NA POHOD 14. DIVIZIJE

Po napadu na Kočevje se je 14. divizija najprej umaknila v Suho krajino, od tam pa se je, na ukaz VŠ, 29. decembra 1943, preselila v Belo krajino, kjer so se začele priprave za pohod na Štajersko.

Nastanila se je v vaseh Suhor, Jugorje in Dragomlja vas, kjer se je začela njena preureditev in končne priprave za odločilni pohod.

Najprej je bilo potrebno preveriti številčno stanje celotne 14. divizije. Pred ofenzivami jeseni in pozimi 1943 je namreč štela več kot dva tisoč borcev, a je v bojih pri Grahovem, Velikih Laščah, Kočevju in v Suhi krajini utrpela mnogo izgub. Pri reorganizaciji so izločili približno 350 starejših, bolnih, ranjenih in oslabljenih partizanov. Tako je imela 14. divizija, 3. januarja 1944, natanko 1.401 borca.

Tabela 4.4.1: Številčno stanje borcev v posameznih brigadah

	Po formaciji	Dejansko stanje	Razlika ¹²
Tomšičeva brigada	450	333	117
Šercerjeva brigada	566	325	241
Bračičeva brigada	294	236	58
Vrhovni štab	91	80	11
Skupaj	1401	974	427

Vir: Internet 5.

V okviru 14. divizije so delovale tudi naslednje skupine: velika kulturniška skupina pod vodstvom Karla Destovnika - Kajuha, kirurška ekipa in odsek za zveze z radijsko postajo. Poudariti je potrebno, da je imela 14. divizija zelo kvalitetni propagandni in kulturniški skupini in je bila zato dobro pripravljena na politično-propagandno delo.

Kot sem že omenila je, 29. decembra 1943, VŠ ukazal 14. diviziji, da odide v Belo krajino. Že 3. januarja 1944 pa se je poveljnik VŠ sestel z ožjim poveljstvom divizije in

¹² Razlika predstavlja število partizanov, ki v tistem času niso bili prisotni na mestu, od koder je 14. divizija krenila na svoj pohod. To so bili partizani, ki so odšli po orožje in eksploziv, partizani, ki so bili v bolnišnici oziroma na raznih tečajih ter partizani, ki so bili na političnem izpopolnjevanju pri VŠ.

ukazal, naj takoj začnejo priprave, ker bo divizija odšla na »daljši pohod v predel Jugoslavije«.

Štajerska še ni bila omenjena (Internet 5).

Podatki o dejanski smeri pohoda so bili vsaj na začetku zelo skrivnostni. Menim, da VŠ, vsaj na začetku priprav, partizanom ni želel izdati prave smeri pohoda.

Da je bila to res skrivnost mi je v intervjuju potrdil tudi borec 14. divizije. Povedal mi je, da so za smer pohoda vedeli le v VŠ in v štabih posameznih brigad. Pripadniki, ki so imeli nižje funkcije pa so za smer pohoda zvedeli šele kasneje.

Iz postopkov VŠ lahko sklepam, da zaradi želje po ohranitvi tajnosti pohoda borcem nista bila sporočena ne smer, niti cilj pohoda. Slednji so celo predvidevali, da se divizija odpravlja v Bosno. Vendar pa so kaj kmalu spoznali, da jih bo pot vodila drugam. Kajti prišlo je do spremembe oborožitve znotraj divizije (umaknjeno je bilo orožje italijanskega izvora, ki ga je nadomestilo nemško orožje). To pa je pomenilo, da bodo odšli tja, kjer so Nemci – na Štajersko.

Menim, da je vodstvo glede tajnosti smeri pohoda delovalo pravilno. Kajti s tem so želeli doseči presenečenje pri nasprotnikih in manjšo verjetnost, da bi za smer pohoda, zaradi izdajstva, prehitro izvedeli okupatorji

Šele dva dni kasneje, 5. januarja 1944, je VŠ tudi formalno potrdil (vendar še vedno niso vsi borci izvedeli za pravo smer pohoda), da se ena divizija pošlje na Štajersko in določil najpomembnejšo nalogo:

– ker si sovražnik na Štajerskem prizadeva zase mobilizirati ljudi, mora biti poglavitna naloga 14. divizije najširša mobilizacija, kajti na Štajerskem so se nahajale zelo velike ljudske rezerve kar je predstavljalo glavni vir za nove borce (Internet 5).

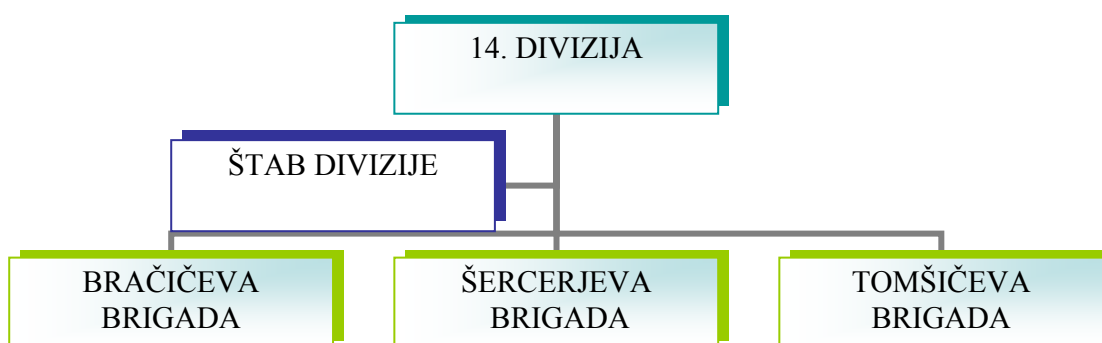
Tudi borec 14. divizije, Alojz Dolničar, je v svojih spominih navedel dve nalogi 14. divizije:

1. Divizija mora vsestransko pospešiti razvoj obstoječih partizanskih enot s svojimi velikimi vojaškimi izkušnjami in izurjenimi kadri. Posledično naj bi to privedlo do vseljudske oborožene vstaje na Štajerskem. Potrebno pa je tudi izvrševati mobilizacijo.
2. Okupirana Spodnja Štajerska je bila za Nemce eno najboljčutljivejših območij, saj so mimo vodile pomembne prometne poti na Balkan in v Italijo. Naloga divizije je pomenila uničevanje teh prometnih poti, hkrati pa naj bi s svojimi ofenzivnimi akcijami razbremenjevala enote narodnoosvobodilne vojske.

Štajerska se je tako izkazala za zelo pomembno, tako v vojaškem, kot političnem smislu. Sestava in oprema celotne divizije je bila izredno pomembna. Za pregon in zmago nad sovražniki je Slovenski narod potreboval dobro izurjene in neustrašne vojake. Prav tako pa so slednji morali biti pripravljene na dolgo zimo, ki je bila pred njimi. Zato so bile dobro načrtovane priprave še kako potrebne.

Tik pred odhodom na Štajersko je imela 14. divizija v sestavi tri brigade in VŠ:

Slika 4.4.1: Sestava 14. divizije

Med pohodom 14. divizije je bil komandant VŠ Franc Rozman - Stane, načelnik štaba je bil Dušan Kveder - Tomaž, delo političnega komisarja pa je opravljal Stane Dobovičnik-Krt. Komandant divizije pa je bil Jože Klanjšek - Vasja.

VŠ je odločil, naj divizija na začetku pohoda vzame s seboj tudi vso rezervno orožje in strelivo. V ta namen so ji dodelili transportne živali. Divizijo so dobro oskrbeli z zdravniki in drugim sanitetnim osebjem. Vsaka brigada je imela svojega zdravnika, v štabu pa je bila tudi dobra kirurška ekipa.

Intendantom so predali vso zalogo hrane, da so se razbremenili dodatnega bremena (Gartner et al. 1974: 8).

Čeprav je bila številčno majhna, je bila kot kadrovska enota doslej najboljše oborožena in zaradi posebnega izbora partizanov divizija z veliko udarno močjo.

Odločitev je tako padla – 14. divizija odide na pot pozimi. Razlogi, da se kljub neugodnemu letnemu času, ne počaka na pomlad so bili:

- sprva ni kazalo, da bo zima huda,
- partizani so že imeli izkušnje v bojevanju pozimi – to je bila namreč že tretja zima od začetka NOB,

- takojšnja mobilizacija (vedeli so, da bo bitka krvava in da bodo, zaradi pomanjkanja in slabše kakovosti orožja, ključno vlogo imeli partizani),
- sovražniku se ne sme pustiti toliko časa, tudi slednji je pozimi bolj ranljiv.

Že na začetku so se pojavile težave glede izbire poti. Naloga res ni bila lahka. Izbrana smer mora namreč zagotoviti tajnost pohoda, da bi dosegli presenečenje.

Tako opremljena je bila 14. divizija, ena najmočnejših enot narodnoosvobodilne vojske Slovenije, pripravljena na svoj zgodovinski pohod, na katerega je krenila 6. januarja in ga končala 25. februarja 1944. Pot jo je vodila iz Bele krajine, se nadaljevala preko Hrvaške, natanko mesec dni kasneje, 7. januarja 1944, pa je prestopila mejno reko Sotlo in pri vasi Sedlarjevo stopila na slovenska tla, kjer je skupaj s štajerskimi partizani začela boj za osvoboditev dežele.

4.5 POHOD 14. DIVIZIJE

Pohod se je začel s premikom dveh brigad, Tomšičeve v Lokvico-Dragomljo vas in Šercerjeve v Škemeljavec. Že naslednji dan pa je celotna 14. divizija odšla v Žumberak. Tomšičeva brigada se je nastanila v Dvorišču, Bračičeva v Prekrižju, Šercerjeva in VŠ divizije pa sta zasedla Vivodino.

V Vivodini so imeli, 8. januarja 1944, še sestanek, kjer so se dogovorili kako bo potekala pot čez Hrvaško. Partizani so tu dobili še zadnja podrobna navodila za pohod in določili naloge 14. divizije po prihodu na Štajersko. Svetovali so jim, naj se celotna 14. divizija drži skupaj, saj bodo le tako kos sovražnikovim napadom.

Alojz Dolničar se spominja, da so imeli v Vivodini tudi miting.

Načrtovano je bilo, da v Zagorju pride 14. diviziji, še preden le-ta stopi na slovenska tla, na pomoč kapetan Alojz Pacek - Platin, ki je dobro poznal razmere na Štajerskem. Njegova naloga je bila namreč, poleg seznanjanja z razmerami, še povezava 14. divizije s Kozjanskim odredom. Prav tako je bilo potrebno organizirati tudi sodelovanje med 14. divizijo in štajerskimi enotami ter poveljstvi in med 14. divizijo ter hrvaškimi enotami in poveljstvi. Ta podatek nakazuje tudi na to, da je bila pot 14. divizije dobro načrtovana in se je odvijala po načrtih.

Še preden pa je 14. divizija zapustila ozemlje Hrvaške in prečkala mejno reko Sotlo je doživela ponovno preureditev. Iz kadrovske sestave divizije so izločili starejše in bolne

borce, med njimi pa tudi nekaj tistih, ki so nad svojo odločitvijo omahovali. V njej so tako ostali le fizično najbolj vzdržljivi partizani. Vse to je kasneje zagotovo pomagalo pri vzdrževanju visoke morale znotraj celotne divizije in uspešnemu zaključku pohoda. Divizijo so dodatno oborožili, ji priskrbeli obleko in obutev ter sanitetne pripomočke. Vse te priprave pa so bile usmerjene v priprave celotne divizije za samostojno akcijo.

Na tem mestu bi rada opozorila na različna pojmovanja in ocenitev položajev različnih avtorjev.

Najprej se bom osredotočila na različna pojmovanja pri avtorjih glede tajnosti pohoda 14. divizije čez hrvaško ozemlje. Nekateri so mnenja, da je bilo prečkanje 14. divizije čez Sotlo in s tem prestop na slovensko stran za Nemce presenečenje, spet drugi pa temu ostro nasprotujejo.

Najbolj sta si, v svojih zapisih, nasprotujoča avtorja Lado Ambrožič - Novljan in Marijan F. Kranjc,¹³ saj slednji celo zanika postavljene teze Ambrožiča - Novljana.

Mnenje Ambrožiča-Novljana v delu Pohod Štirinajste je, da je 14. diviziji uspelo priti na slovensko stran neopaženo. Pohod obravnava kot primer »skrivnega pohoda«.¹⁴

Avtor namreč meni, da je divizija potovala skozi državo, ki je imela drugačen obveščevalni sistem, kot ga je imela Nemčija. Domneva, da je bila povezava med Zagrebom in Nemčijo slaba ali pa tako zapletena, da so se novice o slovenski diviziji izgubljale na poti ali postajale nepomembne ali pa so prepozno prispele do cilja. Poleg tega naj bi divizija spretno uresničevala tajnost pohoda tako, da se je v čim večji meri izogibala bojem, hrvaško prebivalstvo pa je bilo prav tako na njihovi strani in jo varovalo, ne nazadnje pa naj bi tudi izbrani manever zaradi svoje presenetljive smeri zmanjševal verodostojnost podatkov hrvaških obveščevalcev o slovenski diviziji na Hrvaškem. Vsi ti podatki nam tako nakazujejo, da je obstajala možnost, da je diviziji uspelo priti na Štajersko neopaženo. Vendar pa ne smemo zanemariti dejstva, da so jo na Hrvaškem zasledili Ustaši, ki so lahko vest o prihodu divizije posredovali naprej, čeprav to avtor v celoti zanika. Avtor ves čas govori o popolnem presenečenju za Nemce in je mnenja, da je bilo za to vredno žrtvovati čas in trud na tako dolgi poti.

Popolnoma nasprotujoča dejstva pa zasledimo v Kranjčevem spisu. Avtor je prepričan, da so bili Nemci o pohodu 14. divizije seznanjeni še preden je slednjim uspelo prečkati

¹³ Pri avtorju Marijanu F. Kranjcu sem se osredotočila na njegov spis z naslovom Obveščevalno-varnostna zaščita pohoda 14. divizije NOV in PO Slovenije na Štajersko (Internet 5).

¹⁴ Ambrožič - Novljan 1978: 55.

mejno črto. Meni celo, da so vsi navedeni zaključki Ambrožiča - Novljana ne le naivni, ampak tudi v nasprotju z vsemi znanimi dogajanjem. Takšno mnenje zavrne tudi zaradi prepričanja, da je avtorjev pristop nepravilen, saj naj bi šlo za čisti formalizem. Kar pomeni, da brez dokazov ne moremo izpeljevati zgodovinskih resnic. Zato je Kranjc prepričan, da se mora pri takšnem preučevanju uporabljati metoda analitične presoje.

Svoje mnenje je tako podkrepil še z različnimi dokazi in prepričanji:

- avtor meni, da so se tudi Nemci zavedali pomena Štajerske kot pomembne prometnice,
- okupator je predvideval možnost ponovitve vdora večje enote na Štajersko,
- zaradi zgornjega dejstva so Nemci na Štajerskem organizirali funkcionalno poseben okupacijski in varnostni sistem,
- Ustaši so reagirali in se odzvali na prihod 14. divizije na ozemlju Hrvaške,
- nenazadnje pa je avtor tudi mnenja, da tako številčna skupina ko je bila 14. divizija nikakor ni bila zmožna prečkati meje povsem neopaženo.

Glede bojev z Ustaši pa je avtor mnenja, da so slednji prispevali k hitri zaznavi 14. divizije na hrvaških tleh. Prepričan je, da so Ustaši reagirali, kar nam povesta že podatka:

- da se je zaradi njihovih napadov na divizijo pohod čez Hrvaško s pričakovanih 13 zavlekel na dolgih 30 dni,
- da je divizija v tem mesecu dni zabeležila deset manjših oz. večjih bojnih spopadov z Ustaši.

Zaradi vseh naštetih dejstev avtor z gotovostjo trdi, da so bili Nemci pravočasno obveščeni o nameravani poti 14. divizije. Avtor je prepričan, da jim je to uspelo zlasti še z dodatno pomočjo tajnih agentov, ki so se vtihotapili v brigade 14. divizije, preko radijske prisluškovalne mreže, pomembne podatke pa so dobivali tudi od ujetnikov in dezertarjev. Avtorjevo prepričanje je tako, da pohod 14. divizije čez Hrvaško v obveščevalno-varnostnem pogledu ni potekal, kot je bilo načrtovano (namesto 13 je trajal 30 dni) in ukazano (brez bojev). Zato pohod ni bil niti tajen niti ni presenetil Ustašev, še manj pa Nemcev.

Pogled, na zgoraj opisano situacijo, skozi oči borca 14. divizije Alojza Dolničarja: slednji mi je v svojem intervjuju zatrdil, da je bil prehod čez reko Sotlo za Nemce presenečenje. Svoj odgovor je utemeljil s tem, da se spominja kako so prebivalci (Besarabci, Kočevarji in Tirolci), ki so jih Nemci naselili na to obmejno območje bežali, ko so zagledali partizane. Tako je še danes prepričan, da če bi Nemci vsaj slutili, da bo kakšna slovenska divizija prestopila mejno črto, bi prebivalce na to prej opozorili in jih

ustrezno oborožili. Tako pa so se slednji pognali v beg v smeri Buč. Borec pravi, da so Nemci za prihod 14. divizije na Kozjansko izvedeli šele, ko so prvi »domačini« prišli do kraja Podčetrtek.

Podatek o pojavu sovražnega agenta znotraj 14. divizije pa povsem ne ovrže, vendar pove, da bi se takšen agent lahko znašel znotraj divizije, vendar še ne na samem začetku pohoda.

Podobnega mnenja je bil tudi borec Jože Počkaj, ki je zapisal: »/.../ Po vsem tem nam je bilo jasno, da se pripravlja velika akcija; kam bomo šli in kje bomo udarili ni vedel skoraj nihče. Cilj pohoda in vse priprave, ki jih je skrbno izpeljal VŠ, so pazili kot strogo tajnost, poznal jo je samo najožji krog vodilnih osebnosti. Čeprav smo bili radovedni, kaj bo, nismo veliko spraševali. Partizani vedo: manj se govori o akciji, bolj bo sovražnik presenečen« (Gartner et al. 1974: 8).

4.6 CILJ POHODA

Cilj delovanja 14. divizije je bila vzhodna Štajerska. Posledica tega pa je bila, da je Glavni štab NOV in PO Slovenije obdržal divizijo pod svojim neposrednim poveljstvom in ji dodelil svojega predstavnika.

Vendar pa je treba dodati, da tudi zgoraj opisana, četrta varianta, (pot čez Hrvaško prek Pokuplja, Posavine, Čazme, Kalnika, Ivanščice in Hrvaškega Zagorja) ni bila izbrana le zaradi mnenja, da je najboljša. VŠ si namreč ni smel dovoliti nepripravljenosti, zato je, preden je 14. divizija krenila na pot, tja poslal svojega oficirja Eda Mihevca s partizanskim imenom Dore Trdina. Njegova naloga je bila, da pregleda območje vzdolž Save in hrvaške štabe in o tem izčrpno poroča. V poročilu, ki ga je poslal VŠ je opisal vse podatke o nemški ofenzivi na omenjenem področju, o sovražnikovih postojankah in o partizanskih enotah na obeh bregovih Save. Čeprav na tem mestu do takrat še ni prečkala reke nobena skupina, je oficir sporočil, da je vse urejeno tudi s prehrano. V poročilu je bilo zapisano tudi, kje je najboljše, da se 14. divizija oskrbi s hrano. V Podravini, v Zagorju, saj je bilo to že preizkušeno območje. Pred 14. divizijo se je namreč tu uspešno oskrbela že 28. divizija.

Čeprav oskrba na tistem območju še ni funkcionirala v celoti, je dobil zagotovilo, da se bo do prihoda 14. divizije to uredilo in da bodo na razpolago tudi vodiči.

Iz tega lahko sklepam, da pripadniki 14. divizije niso odhajali v neznano. Celotna pot je bila dobro načrtovana in premišljena. Res pa je, da so v takšnih okoliščinah možne težave

in presenečenja, kljub predhodnemu načrtu. Moje mnenje je, da je dober načrt lahko pomeni že polovico uspeha in zagotovo je tudi to pripomoglo k kasnejši zmagi 14. divizije.

Pohod 14. divizije je bila zelo drzna, tvegana in težavna operacija ter hkrati tudi najgloblji prodor kakšne operativne vojaške enote protifašistične koalicije na nemško zasedbeno ozemlje. Potrebnih je bilo veliko priprav, usklajevanj, odrekaj, sodelovanj in solidarnosti, da se je lahko zagotovilo nemoteno delovanje.

Da pojasnim cilj pohoda se bom ponovno oprla na že zgoraj omenjena avtorja: Lada Ambrožiča-Novljana in Marijana F. Kranjca in prikazala njuni nasprotujoči si mnenji. Ambrožič-Novljan zagovarja stališče glede cilja pohoda, da je bila 14. divizija poslana na Štajersko kot pomoč in okrepitev akcij (Ambrožič - Novljan 1978: 39).

Kranjc pa za cilj pohoda postavi povsem drugačno tezo. Menil je, da je šlo predvsem za politično nalogo in prenos težišča NOB, v tem pa so bile zajete še druge naloge (mobilizacijske, borbene in druge).

Strinjam se, da je bila Štajerska v tem času operativno področje z izrednim političnim in strateškim pomenom za NOB in NOV v celoti, hkrati pa tudi za Nemce.

Tudi tokrat je bilo pripovedovanje borca Alojza Dolničarja enako mnenju Ambrožiča - Novljana. Dolničar je prepričan, da je bil cilj pohoda 14. divizije le pomoč štajerskim partizanom in ni imelo nobenega političnega oziroma kakršnegakoli drugega ozadja. Svojo prepričanje je potrdil z navedbami, da sta politično vodstvo in Glavni štab že pred odhodom 14. divizije na Štajersko, tja poslala nekaj vojaških enot iz Ljubljanske pokrajine z namenom, da bi okrepile osvobodilno gibanje. Vendar sta zaradi močnih sovražnikovih sil ob Savi propadla dva poizkusa preboja partizanskih enot na Štajersko (2. štajerski bataljon v noči na 25. december 1941 ter Šercerjeva in Cankarjeva brigada junija 1943). Samo delno je uspel tretji poizkus preboja na Štajersko, ki ga je poleti 1942 izvedla 2. grupa odredov. Vodstvo slovenskega osvobodilnega gibanja je želelo okrepiti odpor na Štajerskem, zato je poleti 1942 tja poslalo 2. grupo odredov. Junija je tako odšlo na pot okrog 550 borcev, po mnogih bojih pa se jih je po dveh mesecih na Štajersko prebilo le še 120. Kajti prehod čez Savo iz Dolenjske na Štajersko ji ni uspel, zato je morala pohod usmeriti preko Gorenjske in Koroške.

Zato so se člani političnega vodstva in Glavnega štaba odločili, da na Štajersko pošljejo močnejšo enoto. Izbrali sta 14. divizijo.

Borec pa mi je pojasnim še eno težavo glede odločitve, da se prebivalci na Štajerskem priključijo partizanom. Slednji so namreč zaradi hude germanizacije in terorja v manjši

meri sodelovali pri obrambi domovine, zato jim je dodatna pomoč partizanom prišla še kako prav.

5. STRUKTURA CELOTNEGA POHODA IN OSKRBE 14. DIVIZIJE

Pred odhodom na pot so v VŠ divizije preučili več možnih poti, po katerih bi lahko 14. divizija prečkala mejno črto in stopila na slovenska tla ter od tam naprej nadaljevala svojo pot proti zastavljenemu cilju.

Možne so bile štiri smeri:

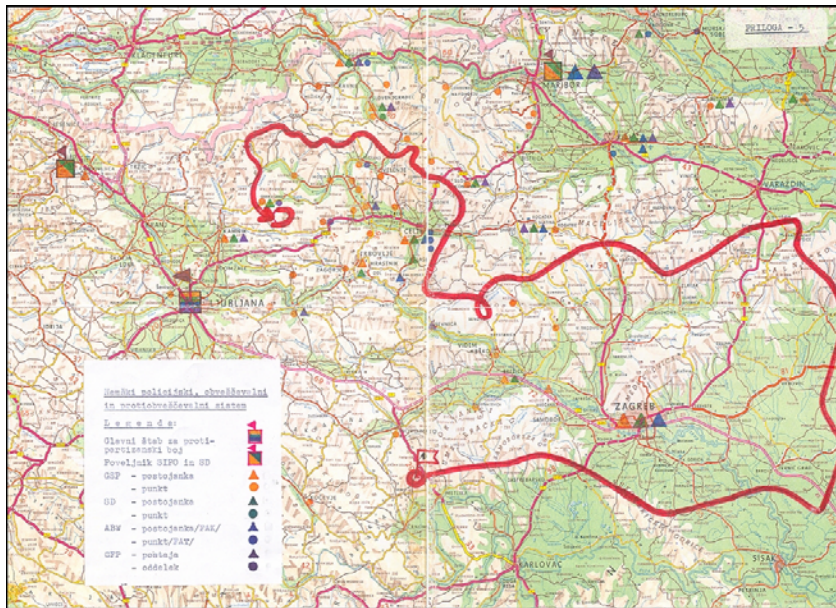
1. Prehod čez Savo zahodno od Litije, kjer je bila pot že utrta. Vendar prav zaradi že znane poti, ta možnost ni bila najboljša, pa tudi prehodi tu čez niso bili vedno uspešni. Tu je spodletelo že Cankarjevi in Šercerjevi brigadi, medtem ko sta Šlandrova in Zidanškova brigada uspešno prestopili. Hkrati pa je bila velika ovira tudi prečkanje reke.
2. Pohod čez Gorenjsko. Nevarna pot – divizija bi se lahko še preden bi prišla na cilj, zapletla v bitke, prav tako pa bi ozek prostor med Savo in Karavankami oteževal manever veliki diviziji. Tudi prehod čez Savo bi bil na tem mestu nevaren.

Čeprav sta obe varianti skrivali v sebi veliko nevarnosti in pasti, pa je bilo najnevarnejše to, da so imeli Nemci na obeh smereh delno vpeljano obveščevalno službo, kar bi pomenilo izdajo 14. divizije, to pa si niso smeli privoščiti.

3. Prehod čez Savo med Brežicami in Zagrebom, nato pa vdor na Štajersko čez mejno reko Sotlo, nekje pri vasi Klanjec. Tudi ta varianta se je izkazala za neustrezno, saj so bile vzdolž Save močne sovražnikove postojanke.
4. Pot čez Hrvaško prek Pokuplja, Posavine, Čazme, Kalnika, Ivanščice in Hrvaškega Zagorja.

VŠ se je tako odločil za zadnjo, četrto varianto, saj se je le-ta izkazala za najboljšo možnost. Poleg tega pa so predvidevali, da bo ta pot tudi razmeroma lahka, saj bodo skozi Hrvaško potovali po osvobojenih oz. delno osvobojenih predelih. To pa je pomembno vplivalo tudi na način oskrbe, saj je bil njen potek na osvobojenem območju lažji in hitrejši, saj se jim ni bilo treba bati okupatorja.

Slika 5.1: Skica pohoda 14. divizije na Štajersko

Vir: Internet 6.

14. divizijo je pot vodila:

1. čez Hrvaško proti Sotli,
2. od Kalnika do Sotle in naprej na Kozjansko,
3. proti Pohorju,
4. na Koroško.

5.1 ČEZ HRVAŠKO PROTI SOTLI

6. decembra 1944 se je začel pohod 14. divizija na Štajersko. Celotna divizija je s Suhorja na Hrvaškem odšla proti Vivodini, katero je zapustila 9. januarja 1944. V noči na 14. januar 1944 je prestopila reko Savo. Nato je prečkala osvobojeno ozemlje Moslavine in 21. januarja 1944 dosegla območje Kalnika. Na začetku se je pohod odvijal hitro in disciplinirano in ni preveč utrujal borcev. Domačini so jih povsod lepo sprejeli. Ponudili so jim hrano in tobak.

Pomembno je bilo tudi dejstvo, da so bili ti kraji po katerih je potovala 14. divizija že osvobojeni. Posledično je to pomenilo, da je 14. divizija lahko napredovala razmeroma hitro in se lažje izogibala morebitnim napadov Ustašev.

Osvobojeno ozemlje pa je služilo tudi kot ustrezno zaledje divizije. Obstajala pa je tudi možnost, da bi se divizija lahko, po vdoru na Štajersko, po potrebi tja tudi vrnila.

Na prve večje težave so partizani naleteli v Turopoljski ravnini, kjer sta se zaradi terena in neugodnih vremenskih razmer obutev in obleka začeli trgali. Pot na katero so se podali je postajala zahtevnejša. Zaradi razmočenega terena se je partizanom do kolen udiralo v močvirje in blato. Podobna usoda je doletela tudi natovorjene živali. Na srečo pa od tu do Štajerske meje ni bilo več daleč.

Na pohodu preko Hrvaške je bila divizija vedno skupaj. V eni koloni so bile vse tri brigade in enota pri VŠ divizije. Na začetku kolone so hodili obveščevalci, katerim je sledila predhodnica, nato enota, ki je skrbelo za preboj v primeru sovražnikove zasede, na sredini kolone pa je korakal VŠ s prištavnimi deli. Brigada, ki je bila v koloni zadnja, je hodila v primerni razdalji od glavnine.

Če računamo, da je bilo v divizijski koloni približno 1.100 borcev ter 140 konjev in mul in da je bila povprečna razdalja med posamezniki v koloni tri do štiri metre, ugotovimo, da je bila kolona dolga 4 do 5 kilometrov (Gartner et al. 1974: 10–11).

Zanimiv se mi zdi tudi podatek, da je kolona v eni uri prehodila približno 2,5 do 3 km, kar je pomenilo, da je prehod preko proge oziroma ceste trajal skoraj dve uri – od trenutka, ko sta bili postavljeni bočni zasedi, do trenutka, ko je progo oziroma cesto prečkal še zadnji borec (Gartner et al. 1974: 11).

Iz literature se da razbrati, da je hrvaško ljudstvo z navdušenjem pozdravljalo in podpiralo pripadnike 14. divizije. Hrane je bilo v izobilju.

Takšne gostoljubnosti hrvaških prebivalcev se spominja tudi borec Alojz Dolničar. Spominja se, da so jim ljudje na poti odstopali svoje postelje za počitek, žene pa so jim zakrpale obleke in posušile čevlje. Borec mi tudi pove, da je na tem območju bila oskrba preprostejša tudi zaradi tega, ker so bili ti kraji po večini že osvobojeni in okupator ni bil več prisoten.

Na začetku je bila tudi oskrba z zdravili in sanitetnimi pripomočki zadostna. V vsaki brigadi sta najmanj dve muli prenašali, v dobro zaprtih zabojih, potrebna zdravila, sanitetni material, zdravniške pripomočke in najpomembnejše kirurške instrumente. Na vseh postojankah pa so zdravniki nudili pomoč, v obliki zdravil in nasvetov, tudi okoliškimi prebivalcem.

Ostalih večjih težav pa ni bilo zaslediti. Tudi spopadi so bili redki, kar je bilo v skladu z načrti. Sovražnik divizije ni napadal, iz česar bi bilo mogoče sklepati, da jo na svojem ozemlju še ni zasledil. Celoten pohod do meje je bil tako izredno hiter, v povprečju so dnevno prehodili trinajst kilometrov, dobro organiziran in discipliniran.

Iz zapisov ugotavljam, da so bili partizani na Hrvaškem povsod lepo sprejeti, hrane jim ni manjkalo. Tudi v redko poseljenih območjih je bilo zanje poskrbljeno. Prebivalci so bili v vseh pogledih na njihovi strani, ob slovesu so jih prijateljsko pozdravljali in prosili naj še ostanejo.

5.2 OD KALNIKA DO SOTLE IN NAPREJ NA KOZJANSKO

Tukaj je večina partizanov izvedela za smer in cilj pohoda. Posledično se je zato v četah začelo intenzivno politično delo in predstavitve načrtov, kako priti do cilja. Dvigniti je bilo potrebno borbena moralo, pripraviti borca na morebitne težave in ovire ter poskrbeti za ustrezno orožje in strelivo.

Še preden pa je divizija zapustila ozemlje Hrvaške je naletela na odpor Ustašev. Slednji so namreč zavzeli odsek ceste Zagreb-Varaždin in partizanom za nekaj časa onemogočili napredovanje.

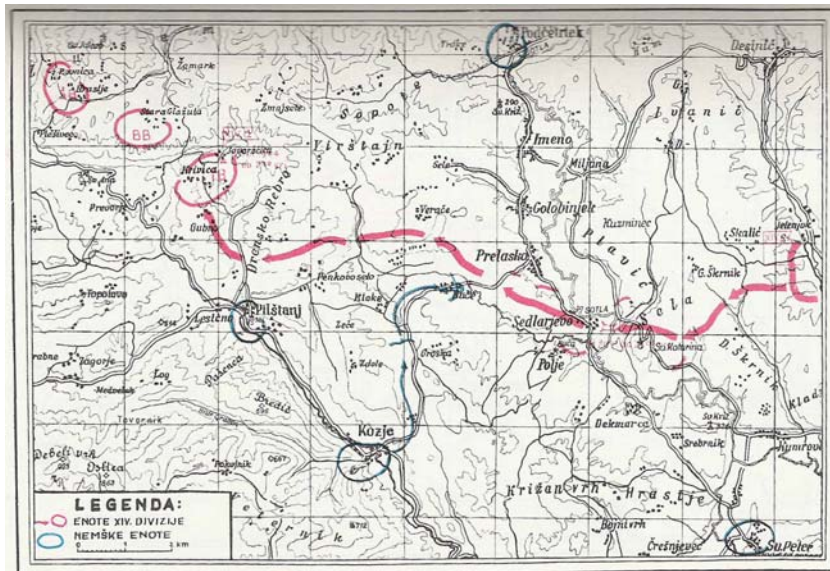
Vendar čas ni bil njihov zaveznik, saj je bil pomemben vsak izgubljeni dan, ko niso mogli napredovati. Zato so morali na zasedo hitro in učinkovito odgovoriti. Tako je na poti od Kalnika do Sotle prišlo do že prvih nepričakovanih zapletov.

Na srečo pa so tudi tu domačini lepo skrbeli za partizane. Gospodinje so tekmovala med seboj, kdo bo »gostom« boljše postregel. Mize so bile obložene z različnimi vrstami mesa, pa tudi vina je bilo v izobilju. Na poti pa je partizanom služilo tudi vreme. Hitro so napredovali in bili 4. januarja 1944 od mejne reke Sotle in s tem od štajerske meje oddaljeni približno le še deset kilometrov. Vendar pa je po podatkih o stanju na drugi strani reke bilo Kozjansko primerno le za prvi, a zelo kratek stik divizije s štajerskim ljudstvom. Iz poročil so namreč vedeli, da so bile razmere zanje tam vse prej kot ugodne. Poleg tega, da je bila ob reki postavljena žičnata ograja, je bilo območje razmeroma slabo pogozdeno, kar je pomenilo, da se divizija težko skriva in jo lahko sovražnik hitreje in lažje opazi. Izkazalo se je, da v vojno taktičnem smislu Kozjansko za dolgo bivanje partizanov v tedanjih razmerah ni bilo primerno. Poleg tega je bilo tudi premalo prostrano in preozko za manevriranje. Posledica tega je bila ta, da so spremenili prvotni načrt-prečkanje meje pri Klanjcu. Divizija je namreč izvedela, da so tudi na tem odseku nemške zasede.

Tako je padla odločitev. Najugodnejši način prečkanja meje bo pri Sedlarjevem. Tam pa so se kot dobri pomočniki ponovno izkazali hrvaški kmetje, ki so pripravili vse potrebno

za prehod čez mejno reko Sotlo. Prva je reko prečkala Šerčerjeva, njej je sledila Bračičeva in kot zadnja je na slovensko stran stopila še Tomšičeva brigada, ki je sprva kot zaščitnica varovala prehod čez reko s hrvaške strani.

Slika 5.2.1: Vdor 14. divizije čez Sotlo 6. februarja 1944

Vir: Ambrožič - Novljan 1978, Pohod štirinajste.

Iz podatkov pa sem lahko razbrala, da divizija med pohodom ni imela ogromnih izgub. Reko je prečkalo 1.025 partizanov. Na poti skozi hrvaško ozemlje je izgubila le sedem partizanov, devetindvajset ranjenih in štiriintrideset bolnih je ostalo v hrvaških bolnišnicah, nekaj deset partizanov pa je ostalo pri strelivu kot stražarji in za kurirje za zvezo s hrvaškimi enotami. Slednji tako niso bili »izgubljeni del«, ampak so še naprej pomagali diviziji. Poleg tega pa so na Hrvaškem, zaradi izmučenosti, morali partizani pustiti tudi sedem glav živine.

Na slovenski strani sprva ni bilo nobenega presenečenja. O sovražniku ni bilo ne duha ne sluha, kar je bilo dobro znamenje in je kazalo na to, da sovražnik ni bil v popolni pripravljenosti. Zato divizija ni omahovala, ampak je hitro odšla na pot, saj se je želela čim hitreje odmakniti od nevarne in zavarovane nemško-hrvaške meje v notranjost. Vendar pa partizani niso ostali neopaženi.

Že v vasi Buče so jih začeli napadati tam naseljeni Kočevarji.¹⁵ Ti spopadi pa so alarmirali Nemce, ki so na to območje takoj poslali ogledniški odred. Očitno je bilo, da je hiter in udaren pohod 14. divizije Nemce presenetil. Prvih nekaj dni so bili zato partizani v veliki prednosti. Nemškim napadom so se uspešno izogibali. Nemške enote so namreč zaradi nepripravljenosti delovale zelo neorganizirano. Tako je 14. divizija razmeroma lahko odbijala vse napade in že v samem začetku prizadejala sovražniku določene izgube (nekaj vojakov so ujeli in jim zaplenili orožje).

Tudi ta podatek se navezuje na že opisano dilemo avtorjev glede presenečenja pri Nemcih. Očitno torej je, da Nemci le niso bili pripravljeni na prodor tako velike skupine kot je bila 14. divizija.

Vendar pa se na tem mestu pri meni še vedno poraja vprašanje kako je bilo možno, da so bili ob prihodu 14. divizije na slovenska tla Nemci presenečeni. Res je, da so si sicer pripravili teren, a na kaj več vendarle niso bili pripravljeni. Saj vendarle le ni šlo samo za neko majhno in nepomembno skupino partizanov, ki bi jo bilo težko opaziti. Poleg tega pa se je celotna divizija premikala skupaj in ne razpršeno.

Po prečkanju nemško-hrvaške meje se je 14. divizija napotila na Kozjansko. Tukaj pa so se partizani srečali s prvimi resnejšimi problemi:

- 14. divizija je imela izdelan načrt poti, po kateri bo prispela na Štajersko, ni pa imela izdelanega načrta za operacije na tem območju. Poleg tega tudi nihče izmed članov poveljstva divizije med vojno ni bil na Štajerskem, pa tudi ostalih informacij niso imeli. Pripadniki 14. divizije so se lahko zanesli le sami nase, na svojo iznajdljivost in moč.
- Imeli so težave z zaledjem (da so lahko postavili baze, so morali partizani čim hitreje doseči obronke Pohorja in zahodne Štajerske).
- Res je sicer, da so bili Nemci nepripravljeni, kar je imelo za posledico, da so bile njihove prve akcije neorganizirane, načrti pa nerealni, vendar ne smemo

¹⁵ Nemci so namreč na slovenskem obmejnem območju, na mejni črti Hrvaška-Slovenija, izselili večino domačega prebivalstva in nanj naselili nemško govoreče prebivalstvo. Nekateri izmed njih niso opravljali le obveščevalne dejavnosti, ampak so se tudi aktivno vključevali v boj proti partizanom in silili slovensko prebivalstvo, da jim je poročalo o gibanju partizanov. Nemci so na tem področju izvajali hudo germanizacijo in teror ter nad slovenskim prebivalstvom izvajali prave čistke. Njihov namen je bil na tem območju pripraviti »samoobrambno področje«. V deželo so prinesli strah. Le redkim Slovencem je uspelo pobegniti ali pa so jim Nemci sicer pustili ostati, vendar so bili deležni stroge germanizacije. Ogromno ljudi pa so preselili na druga območja, nekaj pa so jih odpeljali v koncentracijska taborišča.

zanemariti dejstva, da so jim vsakodnevno na pomoč prihajale nove in številčne okrepitve. Zato je bilo pričakovati, da se bo njihova moč kmalu podvojila, morda celo potrojila.

To pa ni bilo nič kaj spodbudno za 14. divizijo, ki je bila na tujem ozemlju v manjšini in praktično osamljena. To ozemlje so namreč zasedli Nemci. Zato je bilo za 14. divizijo najpomembnejše to, da je po terenu manevrirala tako, da se ni izpostavljala nenehnim napadom. Poleg tega pa je bila težava tudi v tem, da je imel sovražnik med prebivalci veliko sodelavcev. Na začetku so nekateri Slovenci pred partizani celo bežali, zaradi hudega pritiska, ki ga je izvajal okupator. Kmalu pa so jih partizani pridobili na svojo stran. Vendar je bila pot do popolnega zaupanja še dolga.

5.3 PROTI POHORJU

Od Žusma do Pohorja na srečo ni bilo več daleč. Divizija bi lahko Pohorje dosegla v dveh pospešenih nočnih marših. Glede na razmere in z vegetacijo neporaslo okolico je bilo za divizijo smotrnejše in varnejše, da je vse večje premike izvajala ponoči, ko jo je sovražnik težje opazil in izsledil. Vendar pa se je pot proti Pohorju zavlekla, kljub temu, da so se vsi zavedali nujnosti čim hitrejšega premika. Območje Kozjanskega namreč ni bilo primerno za postavljanje baz, kar pa je bilo nujno potrebno za tako veliko partizansko enoto kot je bila 14. divizija. Enota se namreč ne more uspešno upirati nasprotniku, če za seboj nima zaledja, kjer bi si lahko postavila baze.¹⁶

Pokazalo se je, da je nujno potrebno odložiti na varno mesto ves presežen tovor, ki je oviral in utrujal divizijo. To pa je bilo izvedljivo le v varnem zaledju Pohorja in zahodne Štajerske. VŠ se je tako odločil, da se 14. divizija razdruži še na Kozjanskem in da enote krenejo na pot samostojno.

¹⁶ BAZE V NOB – po svojem namenu in funkciji so imele drugačen pomen kot ga imajo baze v klasičnem pomenu besede. Celotno ozemlje je predstavljalo veliko »bazo vojne in revolucije« in zahvaljujoč temu je oborožen boj proti okupatorjem hitro napredoval in na koncu privedel do zmage. V NOB so baze postavljali na osvobojenih in okupiranih območjih. Zlasti na okupiranih območjih so jih postavljali na težko dostopnem terenu. Za njihovo lokacijo je vedelo zelo majhno število borcev. Služile so za mobilizacijo novih borcev, oskrbovanje enot, zaščito ranjencev in njihovo zdravljenje. Kasneje so predstavljale tudi temelj za začetek delovanja ljudske oblasti in političnega udejstvovanja (Vojna enciklopedija 1970: 526–527).

Menili so, da ima združena divizija več možnosti za uspeh. Nemci bi bili tako namreč prisiljeni večino svojih enot poslati proti jedru 14. divizije, saj bi bila v nasprotnem primeru izgubljena kakršnakoli možnost za obkoljevanje. Medtem pa so imele posamezne enote 14. divizije več možnosti za uspeh.

Toda že prvi dan borb 14. divizije je pokazal neučinkovitost te taktike. Sovražnik je namreč hotel presekati vse zveze med brigadami, jih obkoliti in vsako zase uničiti. Slednje namreč zaradi neugodnih vremenskih razmer, težkega orožja in ranjencev niso bile sposobne za naglo manevriranje in prebijanje iz obročev, ki jih je postavljala nasprotnik.

Posledica tega je bila, da je VŠ spremenil svojo odločitev – koncentriral vse brigade in tako združeno nadaljeval borbo.

Vendar pa je imela pot proti Pohorju tudi usodne posledice za kasnejše delovanje:

- združevanje enot v začetni fazi in ponovna združitev v prvih dneh bojev je sicer ustvarila razmere, v katerih je 14. divizija dosegla uspehe, vendar pa je hkrati z zamujenim časom zaradi preoblikovanj omogočila sovražniku, da je zbral vse razpoložljive moči in kljub presenečenju postopoma začel prevzemati pobudo,
- divizija je tako iz dneva v dan padala v vedno manj zavidljiv in bolj težaven položaj,
- zaradi nenehnih bojev, je bila oskrba brigad s hrano slabša, kar je pomenilo še večjo izčrpanost partizanov,
- tudi vremenske razmere so se poslabšale – oster mraz in sneg sta zmanjševala vidljivost in ovirala pohode,
- zaradi neugodnega vremena je vedno bolj v ospredje prihajal tudi problem oskrbovanja partizanov z obleko in obutvijo,
- težava se je pokazala tudi v pomanjkanju terenske obveščevalne mreže.

Poleg tega pa se je 8. februarja 1944 začelo tisto, česar so se partizani najbolj bali in jim je bilo do sedaj prizaneseno – zima, v pravem pomenu besede.

Slika 5.3.1: Pohod 14. divizije skozi snežni vihar

Vir: Ambrožič - Novljan 1978, Pohod štirinajste.

Najprej je začel sneg naletavati na rahlo, popoldan pa je bila z zimsko odejo prekrita že vsa pokrajina. To je za seboj potegnilo kup nevšečnosti. Vse javne telefonske zveze so bile pretrgane, kurirji so obstali v zametih, mraz je še bolj pritisnil, občutno se je zmanjšala vidljivost, zasnežene pa so bile tudi markacije ob poteh. Partizani so se lahko zanesli le sami nase. Tisti na položajih so zakurili ogenj, da so se malce ogreli, le redki pa so našli svoje zatočišče na toplem, v kočah kmetov.

»Brž ko se je zmračilo, smo zapustili položaje in se umaknili v neko vas blizu Senovega. Premočeni in premraženi smo se razkropili po kmečkih hišah, intendant pa so nam preskrbeli nekaj hrane in tobaka iz zalog, ki jih je zaplenila Tomšičeva brigada v senovskem rudniku« (Ahčin 1969: 165).

»Zunaj je strupeno zavijala snežna burja in stresala šipe na majhnih, kmečkih oknih. Le kdaj bo te preklete zime konec? Čevlji so se razmehčali od hoje po snegu, šivi so popuščali, marsikdo je postal že napol bos. Razen tega ni bilo niti toliko časa, da bi se človek počeno pregrel. Ponoči smo spet krenili v temo in snežni metež. Šlo je iz hriba na hrib, iz doline v dolino« (Ahčin 1969: 165).

Iz opisov izvemo, da so pripadniki 14. divizije na svoji poti razbili tudi nekaj občinskih uradov in izropali nekaj t. i. konzumnih trgovin, da so si priskrbeli še tako potrebno hrano.

Posamezne patrolje so vdirale v domove sovražnikov in pobirale hrano, orožje in uniforme. Sovražniki so bili tudi med slovenskim prebivalstvom. Zlasti na tem območju je bilo veliko ljudi, ki jih je zapeljala nemška propaganda. Pogosto se je zgodilo, da so za skromno plačilo pomagali Nemcem.

V štabu 14. divizije so bili zaskrbljeni, kajti zdaj so dobili še enega sovražnika s katerim bitka za preživetje še zdaleč ni bila lahka. Lahko bi se namreč pokazalo, da je dolgotrajna zima še hujši sovražnik kot Nemci sami.

Ključno vprašanje je tako postalo kako dolga bo zima. Prva naloga divizije pa je še naprej ostala mobilizacija. Razmere so vedno bolj nakazovale, da je potrebno divizijo številčno okrepiti in nadomestiti izgube. Slednje so bile namreč vedno večje in kazali so se že prvi znaki utrujenosti in izčrpanosti pri partizanih, ki so bili z divizijo že od samega začetka.

Razmere so, po napadu na rudnik Senovo, pokazale, da mora 14. divizija čim hitreje zapustiti območje Bohorja. Prišlo je do spremembe načrta. Pot je tako divizijo, namesto proti Pohorju, vodila proti Zidanemu Mostu. Odločitev je tako padla – 14. divizija se je 10. februarja 1944 odločila, da bo pot iz Bohorja nadaljevala proti zahodu mimo Homa, dan kasneje pa naj bi pri Šmarjeti že prečkali most čez reko Savinjo. Še preden pa so odšli na pot, so Kozjanski četi v oskrbo oddali petnajst hudo ranjenih partizanov, ki jih je slednja prenesla v dobro skrit bunker in oskrbela. Tako nihče izmed ranjenih ni padel v roke sovražniku.

Divizija se je za ta premik proti Zidanemu Mostu odločila zato, da bi si pridobila nekaj prednosti pred zasledovalci in dobila nekaj časa za prepotreben počitek, preden bi jo sovražnik ponovno napadel z vso svojo močjo. Od tam naprej pa bi pot nadaljevala proti območju revirjev (Hrastnik, Trbovlje in Zagorje). Za to pot se je divizija odločila tudi zaradi dejstva, da na sedanjem terenu ni naletela ne na podporo prebivalcev in ne na pomoč ostalih partizanskih enot. Na območju revirjev je bilo namreč mogoče pričakovati popolnoma drugačne razmere. Tam so bile možnosti izvajanja akcij in mobilizacije precej večje.

Sterle je, v svoji knjigi, pot opisal takole: »Zaradi mraza na pohodu ni bilo počitka. Borcem so ukazali naj bo popolna tišina in naj bodo pripravljeni na boj. Kaditi je bilo prepovedano. Mraz je bil čedalje hujši in veter je zmeraj bolj besnel. Le gozdovi so kolono varovali pred njim. Ko pa so pred dnem prišli na valovito planoto, na neporaščen teren, je močan veter z juga začel prinašati na pol zmrznjen dež. Partizani niso mogli odpirati oči in so le sem ter tja gledali pod noge. V roke in obraz jih je skelelo, kakor da bi jih praskalo ostro trnje. Pot se je vlekla brez konca in kraja. Orožje je bilo pokrito z ledom. Preden se je zdanilo, so skozi metež ugledali zidanice. Kolona se je ustavila in komaj opazni ledeni stebri – partizani so okorno stopicali v krogu. Živali je ledeni dež oslepil. Nenehno so se ustavljale in padale. Nekatero so tako obnemogle, da so naslednji dan poginile. Snežni metež je za divizijo zabrisal vse sledove« (Sterle 1978: 101).

Zima je tako pokazala svoj pravi obraz, ki je iz dneva v dan postajal ostrejši kakor nemško orožje.¹⁷

Vendar pa zima ni prizanesla niti orožju. Zlasti partizani so bili v skrbeh, da bi mraz onеспособil orožje, saj divizija ni imela posebnega zimskega maziva.

V tem obdobju pa je v nemških vrstah prišlo do pomembne spremembe. Podpolkovnika Pallua - Galla so zaradi neuspehov razrešili dolžnosti poveljnika operativnega štaba.

Zamenjal ga je poveljnik nemške operativne skupine za boj proti 14. diviziji dr. Treeck. Ta je imel sloves dobrega častnika in sposobnega vojaka. Njegov operativni štab je začel formalno delovati že 11. februarja 1944.

Pomemben je podatek, da je imel na voljo 49 častnikov in 2594 podčastnikov ter vojakov oziroma kar trikrat več borcev kot jih je imela 14. divizija. Poleg tega je imel polkovnik Treeck na voljo še nekaj sto civilistov za vsak primer.

Tabela 5.3.1: Število partizanov, ki so sestavljali 14. divizijo, 11. februarja 1944

ŠTEVILČNA SESTAVA 14. DIVIZIJE	
Tomšičeva brigada	330
Šercerjeva brigada	362
Bračičeva brigada	231
Štab divizije	45

Vir: Ambrožič - Novljan 1978, Pohod Štirinajste: 138.

Na poti proti revirjem je sicer nehala snežiti, a to je bilo le trenutno olajšanje. Kajti partizani so še vedno čutili pomanjkanje hrane, obleke in obutve. Zlasti slednji sta bili v zelo slabem stanju. Po izpovedih preživeli partizanov so bile razmere resnično grozljive. Tople hrane niso jedli po nekaj dni, noge so imeli ovite s krpami in vrečami, tisti redki srečneži, ki pa so imeli čevlje pa so jih zavezovali z žico.

Vendar pa diviziji nikoli ni uspelo priti do revirjev. Nemci so ji namreč v zadnjem hipu onemogočili prehod čez Savinjo in nadaljnji vzpon v zasavske hribe. Znova je bilo

¹⁷ Opozorila bi rada na to, da zima ni prizanesla niti Nemcem. Prav tako so se srečevali s precejšnjimi težavami in so razmeram primerno tudi napredovali težje in počasneje. Zaradi obilice snega in svoje tradicije pa so akcije izvajali le podnevi in so, v nasprotju s pripadniki 14. divizije, noč izkoristili za počitek. Sneg pa ni povzročal preglavic le pehoti, ampak še zlasti motoriziranim vodom, katerim so zasnežene ceste onemogočale nadaljevanje poti.

potrebno spremeniti načrt poti. Tokrat kar med pohodom. Pot je divizijo tako ponovno vodila proti Pohorju.

Vendar pa je bila pred divizijo tokrat veliko težja naloga. Pred petimi dnevi bi preboj na Pohorje zlahka uresničili, tokrat pa so se že zelo izčrpani in z vso nemško vojsko za petami podajali istemu cilju naproti. S tem je propadla tudi njena zamisel, da bo prodrla v zahodno Štajersko, se osvobodila nemškega pritiska in nadaljevala načrtano pot.

Prvič se je pokazalo, da sprememba načrta ni obrodila sadov. Res je bilo, da so Nemci časovno še vedno zaostajali za 14. divizijo, toda vse ostalo je bilo tokrat na njihovi strani: zbrano so imeli vso razpoložljivo vojsko, dobro so poznali svojega nasprotnika in vedeli so za cilj njegovega pohoda. Poleg tega pa so Nemci, z onemogočanjem prečkanja Savinje in nadaljnje poti proti revirjem, 14. diviziji prvič preprečili uresničiti njen načrt. Vse to jih je le še dodatno motiviralo in navdalo z novim upanjem.

Tudi brzojavke VŠ, ki je dobro razumel težaven položaj 14. divizije, so nakazovale, da se ne strinja s pohodom čez Savinjo, saj bi to zahtevalo preveliko žrtev. Hkrati pa je izrecno poudarjal, da se pripadniki divizije nikakor ne smejo zadržati na območju med dolinama rek Savinje in Save. To bi Nemci namreč z lahkoto izkoristili. Prednost ozkega zemljišča, v kotu med obema rekama bi obkolutvena linija znašala komaj 30 kilometrov, bi bila namreč idealna za Nemce, kateri bi lahko izvedli popolno obkolitev in uničili celotno divizijo. To pa bi bil za Nemce popoln uspeh.

Tako je VŠ diviziji svetoval naj se usmeri proti Pohorju, kjer naj se poveže s IV. operativno cono, po možnosti s Pohorsko brigado, ki najbolj pozna razmere na tem območju. Vendar pa je bilo to zaman. IV. operativna cona namreč ni niti poznala niti razumela položaja 14. divizije.

Hkrati pa je VŠ izdal še dodaten ukaz, da je potrebno na območjih kjer se 14. divizija premika, poskrbeti za mobilizacijo novih vojakov. Ponovno se je namreč pojavila potreba po večjem številu vojakov, kajti zima je zahtevala svoj davek tudi med borci. Veliko izgub je bilo tudi zaradi ozeblin in premraženosti.

Razmerje med vojaki 14. divizije in nemškimi vojaki je bilo še vedno v prednosti za Nemce, skoraj v razmerju 1 : 3. Divizija je namreč štela le 968 borcev, medtem ko so imeli Nemci na razpolago kar 2.778 mož. Poleg tega pa so bili Nemci v prednosti tudi pri bojni tehniki. Imeli so pet topov, dva jurišna samohodna topa, nekaj tankov in oklopnih avtomobilov, dve letali in par deset kamionov. Res pa je, da kljub dobri opremljenosti niso mogli izkoristiti vseh prednosti te tehnike, saj je tudi njih oviral sneg.

Divizija je zdaj resnično morala ukrepati in napredovati kar se da hitro. Z dolgim maršem si je pripravila ugodne možnosti za pohod na Konjiško goro, na pragu Pohorja.

13. februarja 1944 jo je pot najprej vodila proti Celju, kjer je uspešno prečkala cesto in železnico Celje-Šentjur. Od tam pa nadaljevala pot proti Dramljam, kjer so utrujeni partizani imeli počitek. Zatočišče so si poiskali v zapuščenih hlevih in senikih. Vendar za počitek ni bilo časa na pretek. Že naslednje jutro je divizija zasedla položaje ob vznožju Konjiške gore. Pot do tu je potekala po načrtih in brez večjih težav. Časa je bilo vedno manj, saj so jim bili Nemci hitro za petami. Bojem se tako ni bilo več mogoče izogniti. Edina možnost je bila zavzetje ugodnih višinskih položajev in boj do trde teme. Čeprav okolica za popolno obkolitev, zaradi razgibanega in poraščenega terena, ni bila primerna, so se partizani zavedali, da morajo te kraje čim hitreje zapustiti in oditi naprej. Prav tako so vedeli, da je tu le nekaj manjših vasi z revnimi kmetijami, kar je pomenilo, da ne morejo računati na izdatno oskrbo s hrano. Ljudje so sicer dali partizanom vse kar so imeli, vendar to še zdaleč ni zadostovalo za oskrbo celotne divizije.

Na severu Konjiške gore pa jih je »vabilo« Pohorje. Do tam jih je ločil le en nočni pohod in že bi bili na varnem v gostih pohorskih gozdovih. Njim naklonjeno prebivalstvo pa bi jih pričakalo s kruhom in sadjevcem. Slednji so namreč zvedeli za njene prejšnje boje, zato so partizane velikodušno pričakovali. Vendar vse spet le ni šlo po načrtu:

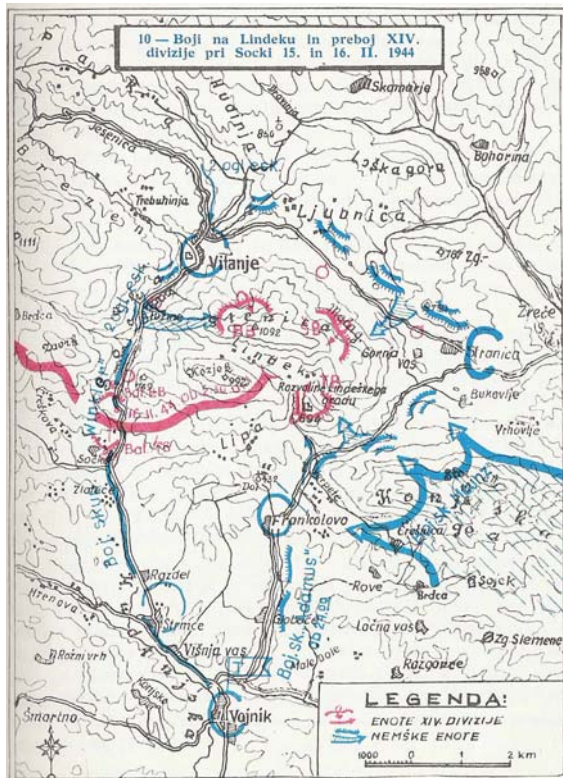
- divizija je imela vedno večje število ranjenih, ki jih je morala na ramenih prenašati s seboj. Razmere namreč nikjer niso dopuščale, da bi lahko naredili bazo, jih tam popolnoma oskrbeli in jih prepustili domačinom. Tako je morala, še dodatno otovorjena, premagovati težko pot,

- edini prehod na Pohorje je bil le kakih pet kilometrov širok odsek med Stranicami in Slovenskimi Konjicami. Vedelo se je, da ga bodo Nemci poizkušali popolnoma zapreti in preprečiti nadaljnjo pot divizije. Kajti Nemci so se prav dobro zavedali, da premik divizije na Pohorje zanje ne pomeni nič dobrega.

Divizija se je tako začela pripravljati na odločilni marš proti osrčju Pohorja. Do tja jo je ločilo le nekaj ur hoje, vendar je bila prva priložnost že izgubljena. Vzrokov za to je bilo več: pohod v naprej ni bil dobro pripravljen, zmanjkovalo jim je časa, še vedno je bilo ogromno snega, poti so bile zasnežene in zato težko prehodne, v nekaj dneh se je izrazilo povečalo število ranjencev, slednjim pa so se pridružili še bolni, izmučeni in ozebli.

Divizija je tako izčrpana in okrnjena prišla le na območje Lindeka, kjer so zasedli razvaline Lindeškega gradu. Položaj se je zelo zaostрил. Nemci so jih napadali iz vseh strani. Partizani pa so poleg izčrpanosti občutili tudi pomanjkanje hrane.

Slika 5.3.2: Boji na Lindeku

Vir: Ambrožič-Novljan 1978, Pohod štirinajste.

S postankom partizanov na gradu Lindek se je sreča ponovno nasmehnila Nemcem. Odsek je bil namreč idealen za obkolitev, morda je bila to tudi najboljša nemška priložnost na celotnem pohodu. Hkrati pa so se zavedali, da so partizani že zelo izčrpani. Divizijo so pestile hude težave. Utrujenosti in lakoti so se pridružili še novi problemi:

- temperature ponoči so bile izredno nizke, tudi do -20°C ,
- posledica nizkih temperatur in pomanjkanja maziva je bila odpoved avtomatskega orožja (ker niso imeli ustreznega maziva, so morali opustiti bojevanje z mitraljezi),
- vedno več je bilo ranjencev – štirideset močno poškodovanih so morali nositi, približno petdeset lažje poškodovanih pa je precej oviralo divizijo pri manevriranju,
- poginilo je mnogo tovornih živali, veliko je bilo ranjenih, nekatere pa so obtičale v zametih in zanje ni bilo več rešitve, kar trideset ranjenih mul so morali pustiti pri kmetih, kar pa je pomenilo, da so bili zaradi tega tudi ob določene količine orožja in streliva,
- obleka in obutev sta bili v zelo slabem stanju,

– povrh vsega pa je diviziji začelo zmanjkovati še streliva – v enotah so že morali varčevati, v bojih pa so v veljajo vse pogostejše začele prihajati bombe.¹⁸

Kljub vsemu naštetemu je sicer divizija ohranila izgled disciplinirane in kompaktne celote, vendar je postala ranljivejša in posledično je to vplivalo na slabljenje moralne plati in razočaranost njenih pripadnikov.

V takem položaju je poveljstvo divizije moralo iskati odločilne rešitve. Divizija se ni smela razdružiti. Nasprotno, le kot kompaktna celota je zmogla razbijati sovražnikove obročje, odbijati nadležne nemške zasledovalce in reševati ranjence. Teh sedaj še niso mogli puščati na terenu, ki je bil sicer partizanom bolj naklonjen, pa vendarle še nezanesljiv. Okoliščine so silile 14. divizijo v čedalje večjo strnjenost vrst, rešitev pa je bila na Pohorju (Ambrožič - Novljan 1978: 165).

Vendar pa je tudi tokrat 14. divizija pokazala svojo pravo moč. Res je, da so imeli Nemci težave s popolnjevanjem svojih čet, kajti mnoge so bile nameščene daleč stran in je bilo za premik potrebnega precej časa. Poleg tega pa so imeli še težavo pri oskrbi z bencinom, kajti zaloge so jim postopoma pohajale.

Divji tempo 14. divizije je prizadejal Nemcem velike težave. Vsak dan so bili prisiljeni v naglici premeščati svoje enote iz odseka na odsek. Neprespanost, utrujenost, bolezni in ozeblina so bile na dnevnem redu.

Vendar vse to ni bilo dovolj za odločilen pohod na Pohorje. Ranjeni in bolni ter močne sovražnikove sile so divizijo že drugič prisile v odložitev odločilne bitke. Prisilile so jo, da je odšla proti zahodu na Paški Kozjak, od koder naj bi kasneje poizkušala prodreti na Pohorje.

»Položaj divizije se je slabšal. Ko smo 16. februarja zasedli položaje na Paškem Kozjaku, smo zgubili že veliko borcev. Mnogo konj in mul je omagalo, z njimi pa smo izgubili tudi precej streliva. Toda tudi Švabom¹⁹ se ni bolje godilo, samo s to izjemo, da so dobivali vsak dan nove okrepitve in jih je bilo kljub izgubam vsak dan več. Zasedli so vse ceste in poti. Vsak prehod smo si morali izboriti z boji in žrtvami. Zima ni popuščala, prav nobenih znakov ni bilo, da bi se vreme kmalu izboljšalo« (Ahčin 1969: 166).

Nočni pohod proti Paškemu Kozjaku je bil počasen in utrudljiv. Še vedno je bilo veliko snega, polno zametov, temperatura se je spuščala, število ranjencev je naraščalo.

¹⁸ V intervjuju z Alojzom Dolničarjem sem izvedela, da je divizija veliko uporabljala bombe. Za tako množično uporabo je bilo več vzrokov: 1. izmed vsega orožja so imeli največ bomb, 2. v nasprotju z mitraljezi, so jih lahko uporabljali tudi v zelo hudem mrazu, 3. lažja »uporaba«.

¹⁹ Švabi – zaničljiv izraz za Nemce. Enak pomen ima tudi beseda Nemškurji oz. Nemškuterji.

Slika 5.3.3: Prenos ranjencev²⁰

Vir: Internet 7.

Vendar je 14. divizija tudi tokrat uspešno prebila sovražnikovo zaporo. Vzdržnost in junaštvo borcev sta vedno bolj postajala odločilen taktični dejavnik.

Vedelo pa se je, da takšnega tempa divizija ne bo več dolgo zdržala. Iz dneva v dan je namreč postajala počasnejša, slabela pa je tudi njena bojna zmogljivost.

Kljub temu, da jo je, po tokratnem preboju, od Pohorja ločila le še ena sama globoka grapa, je bila pot do tam še dolga in nevarna. Res pa je, da so bile okoliščine ponovno na strani partizanov.

Vendar pa so Nemci bili še vedno dejavni. Čeprav so se, na čelu s polkovnikom Treeckom, držali stare preizkušene, a v tem primeru neuspešne taktike, so vedno bolj začeli razmišljati, da bo potrebno nekaj spremeniti. Stara taktika, ujeti partizane v obroč, se je izkazala za vedno manj izvedljivo. Očitno je namreč bilo, da moč partizanske divizije ne slabi toliko zaradi bojev na bojišču, pač pa zaradi pomanjkanja počitka in hrane. Zato sta se vedno bolj uveljavljala pomembna taktična prijema: taktika izčrpavanja in različica lovskega pogona divjadi (Ambrožič - Novljan 1978: 174).

Prvi prijem je pomenil, da se nasprotniku ne sme pustiti niti dihati. Ves čas mu je potrebno biti za petami, ga napadati podnevi in ponoči, da se ne bo mogel ne najesti, še manj pa spočiti in naspati. Drugi prijem pa je pomenil, da je potrebno nasprotnika potiskati na zaporno linijo, kjer bi ga dokončno uničili.

S to taktiko so se Nemci sicer nevarno približali partizanom, vendar so zaradi močnega sneženja, ki je spet zajelo to območje, kmalu ponovno izgubili stik z njo.

²⁰ Prenos ranjencev je bilo težka in zahtevna naloga. Za enega ranjenca sta morali biti na razpolago dve skupini s po 4 vojaki.

Poveljstvo 14. divizije je vnovič sklenilo, da naj bo preboj na Pohorje storjen v noči na 18. februar 1944.

Vendar je ideja postajala iz dneva v dan bolj utopična. Po ugotovitvah VŠ so prišli do spoznanja, da se že enajst dni bojujejo z Nemci brez kakršnegakoli velikega uspeha. Vse bolj je bilo čutiti pomanjkanje obutve in obleke. Sneg, burja, mraz ter slaba in zaradi stalnih borb neredna hrana in velika izmučenost zaradi nenaspanosti, so zelo vplivali na moralo moštva. Vse to pa se je v prihajajočih dneh le še stopnjevalo. Disciplina je zelo popustila. Nekateri borci so, zaradi ozeblin in ožuljenih nog, začeli zaostajati za vodilno kolono in zato je marsikateri od njih padel v nemško zasedo.

Kljub temu se je poveljstvo odločilo divizijo razdružiti. Tri brigade bi se po tem načrtu samostojno prebijale vsaka v svojo smer. Vsaka bi s seboj nosila tudi ranjence.

Šerčerjeva brigada naj bi se v Spodnjem Doliču prebila na Pohorje, Bračičeva pri Hudi luknji čez dolino reke Pake proti zahodu na Mozirske planine, Tomšičeva pa med Velenjem in Dobrno proti Dobrovljam (Ambrožič - Novljan 1978: 178).

Vendar tik pred večerom je do divizije prišel drugačen ukaz – vsa divizija naj se pri Spodnjem Doliču prebije na Pohorje.

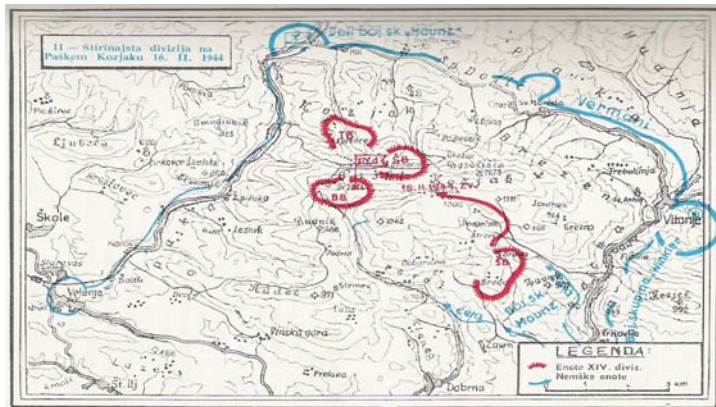
Slika 5.3.4: Panorama Paškega Kozjaka z Basališčem

Vir: Ambrožič - Novljan 1978, Pohod Štirinajste.

Na tej panoramski sliki lahko vidimo, da je bil teren na Paškem Kozjaku primeren za daljši postanek 14. divizije. Teren je bil dovolj razgiban in porasel z vegetacijo, območje je bilo dovolj široko za manever, od tod je bil lažji prehod na Pohorje. Vse to je 14. diviziji omogočilo izvajanje manevrov in uspešno skrivanje pred nasprotnikom.

Slika 5.3.5: 14. divizija na Paškem Kozjaku

Vir: Ambrožič - Novljan 1978, Pohod štirinajste.

Naloga, ki jo je morala izvesti divizija sploh ni bila lahka. Partizani so kljub izčrpanosti in utrujenosti morali oditi na pot z dokaj visokim številom ranjencev in težkim tovorom, ki ga je divizija še vedno nosila s seboj.

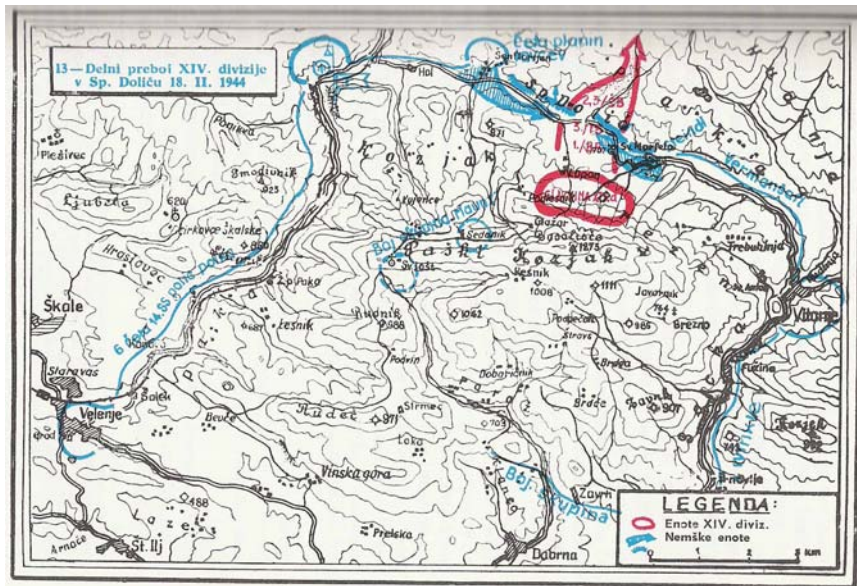
Zaradi predhodnega načrta je v preboj prva krenila Šercerjeva brigada, za njo pa sta se razporedili še Bračičeva in Tomšičeva. Pohod se je zaradi vseh opisanih okoliščin odvijal izjemno počasi.

Po izpovedih partizanov so bile razmere izredne. Na štedilnikih so si ogrevali strojnice, nekateri so zaradi podhranjenosti jedli celo posušene surove svinjske kože, partizanke pa so zaradi ožuljenih nog čevlje nosile na ramah, noge pa so imele zavite v cunje.

Vendar partizani tudi tokrat niso odnehali. Neomajno so s skupnimi močmi začeli napadati sovražnika. Dobro so se namreč zavedali dejstva kaj bi bilo, če bi se Nemcem to jutro preboj posrečil.

Zato se je proti jutru situacija obrnila v prid partizanom. Iz zasedenih položajev so preganjali Nemce in za njimi pobirali opremo in orožje, ki so ga slednji v naglici pozabili. Medtem se je zdanilo in partizani so prebili dokaj široko vrzel in tako zavzeli dobre položaje na pohorski strani Spodnjega Doliča.

Slika 5.3.6: Preboj divizije v Spodnjem Doliču

Vir: Ambrožič - Novljan 1978, Pohod Štirinajste.

Slika 5.3.7: Spomenik, ki označuje mesto preboja v Spodnjem Doliču

Vir: Ambrožič - Novljan 1978, Pohod štirinajste.

Vendar zaradi pomanjkanja informacij in neodločnosti v štabu, kljub izvrstnemu sodelovanju posameznih bataljonov med seboj, še vedno ni prišlo do preboja celotne divizije skozi vrzel. Na prvem mestu je bila tokrat zaskrbljenost divizije, ali ne bi bilo pošiljanje jedra divizije skozi vrzel podnevi preveč tvegano.

Seveda pa so Nemci takoj odgovorili na preboj divizije. Z obeh strani so zaprli vrzel in tako razdvojili divizijo.

Tistim partizanom, ki se jim je uspelo prebiti, so odšli proti severu na Pohorje, drugi pa so ostali na južni strani ceste (Ambrožič - Novljan 1978: 182).

Na južni strani so tako ostali vsi ranjenci in bolniki, glavnina divizije ter živina natovorjena s težkim orožjem.

Po tej uspešni sovražnikovi protiakciji je bilo brezupno misliti na ponoven poizkus preboja. Kajti dan je bil na obzorju in sovražnikovo orožje je postajalo vedno bolj uničujoče. Strelji so bili vse pogostejši in krogle so zadevale zmeraj bolj natančno. Partizani so se znašli v težki situaciji. Preživljali so najhujše trenutke na svoji poti. Del divizije se je prebijal proti Pohorju. Za preostale pa je bila edina rešitev vrnitev na Paški Kozjak. Slabota je tudi njena bojna sposobnost. Nenehni boji in pohodi so jo utrujali in izčrpavali. Njena vzdržljivost je bila na preizkušnji.

Res je, da so večkrat sijajno prebili nemške zapore in spravili Nemce v nezavidljiv položaj, pa vendar je zaradi izčrpanosti začel v njene vrste počasi vstopati nered in naveličanost partizanov samih.

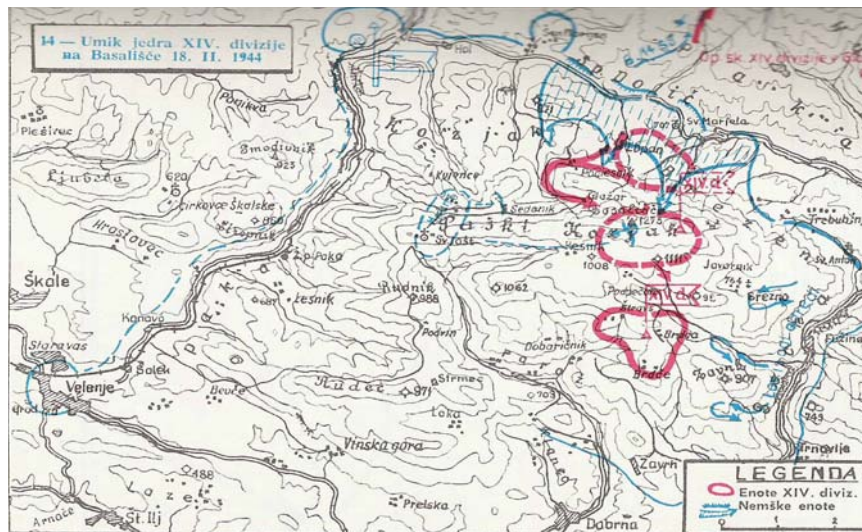
Vendar pa so tudi Nemce pestile težave: sneg, mraz, zameti, pomanjkanje vozil in sredstev za zvezo so bile ovire, ki so jim oteževale pohode. Glavna težava pa je bila nepoznavanje terena. Enote so se v goratih predelih Paškega Kozjaka izgubile in po več ur tavale v krogu. Zaradi nepoznavanja terena tudi ukazi enotam, kam se morajo premakniti, niso bili v celoti realizirani. Vojaki so na poteh večkrat zašli, se izgubili, zgrešili smer, izgubili veze s poveljstvom in tako izgubljali dragocen čas.

V tem času pa je del divizije, ki je ostal »ujet« na južni strani ceste, prispel na Basališče. Tu so si ponovno lahko malce odpočili. V bližnjih hišah so dobili nekaj krompirja, kar je bilo pravo bogastvo. Vendar to je bilo bore malo. O kuhani hrani in kruhu pa še vedno ni bilo sledu.

Na srečo je popoldan mraz nekoliko popustil in posijalo je sonce. A kljub soncu so bili partizani še vedno prezebli in oslabei. Vedno več izgub je bilo prav na račun hudega mraza. Mnogi so zmrznili saj so morali vso noč in ves dan ležati v snegu, da bi obranili položaje.

Minil je še en dan, divizija pa je bila še vedno ločena. Glavnina divizije, ki je bila na Basališču je imela približno le 600 partizanov. Tja se je prebila z nadčloveškimi napori in se tako izognila porazu, pa vendar je bilo veliko partizanov po vsem tem povsem nesposobnih za nadaljnji boj.

Slika 5.3.8: Umik glavnine 14. divizije na Basališče

Vir: Ambrožič - Novljan 1978, Pohod štirinajste.

Zaradi vedno večjega števila ranjenih je moralo poveljstvo divizije sprejeti tvegano odločitev – ranjence so pustili pri domačinih. Večina je ranjence sprejela pod svojo streho in jim nudila vso potrebno oskrbo. V nekaterih primerih pa vendarle ni bilo tako. Nekateri prebivalci so, preplašeni zaradi nemškega terorja, ranjence izdali Nemcem, kateri so jih umorili na krut način.

Preostali del divizije, manj kot dvesto partizanov, ki se jim je uspelo prebiti skozi vrzel, pa je osuplo sprejelo novico, da so povsem odrezani od glavnine divizije.

Z južnih pobočij Pohorja so sicer slišali pogoste eksplozije min in granat ter streljanje strojnic iz globeli na Basališču, vendar pomagati jim niso mogli. Prekinjena je bila vsakršna veza med njimi in glavnino divizije, popoldan pa so tudi njih napadli Nemci.

Prav prekinitev zvez je bil hud udarec za celotno 14. divizijo, kajti razpršeni in brez vsakršnih stikov niso mogli izvesti skupne akcije proti Nemcem.

14. divizija tako ni bila več enotna. Glavnina divizije je nadaljevala pot na Pohorje, preostali člani divizije pa so morali misel o preboju na Pohorje opustiti.

A) OPERATIVNA SKUPINA

Pripadniki operativne skupine so ostali prepuščeni sami sebi. Po nemškem napadu so se povzpeli na Glažuto in se ustavili pri enem izmed kmetov.

Edina prednost te majhne skupine je bila, da ni bila obremenjena z ranjenci in težko oborožitvijo in je zato lahko relativno hitro napredovala. Kljub temu pa so bili njeni borci lačni in neprespani. Nikjer v literaturi nisem zasledila kakšen je bil njen nadaljnji načrt.

Vsi dostopni podatki nakazujejo le, da se je verjetno premikala po jugozahodnem pobočju Pohorja proti zahodu, kjer naj bi se povezala z Zidanškovo brigado.

Tabela 5.3.2: Številčna sestava operativne skupine 14. divizije 20. februarja 1944

ŠTEVILO ČLANOV OPERATIVNE SKUPINE	
Tomšičeva brigada	42
Šercerjeva brigada	90
Bračičeva brigada	30

Vir: Ambrožič – Novljan 1978, Pohod štirinajste: 201.

B) GLAVNINA DIVIZIJE

Kasneje, 19. februarja 1944 je bilo zaradi razmer jasno, da se glavnini 14. divizije ne bo uspelo prebiti na Pohorje. Kajti v tej smeri so bile razmeščene najmočnejše sovražnikove enote in upanja na uspeh ni bilo.

Zato so ponovno morali spremeniti načrt. Odločili so se, da jih bo pot tokrat vodila v dolino Pake, nato proti Graški gori, naslednji dan pa bi dosegli obrobje Mozirskih planin. Iz poročil so tudi vedeli, da so kraji vzhodno od reke Pake poseljeni s prebivalstvom, ki jih bo prisrčno sprejelo in jim pomagalo.

Še preden pa so odšli na pot, so zaradi velikih naporov, ki so jih čakali v nadaljevanju poti morali, v vasi, pustiti najhuje ranjene partizane, saj je bilo njihovo zdravstveno stanje tako kritično, da bi bil nadaljnji pohod zanje usoden.²¹

Prav tako pa se je izmučenost pokazala tudi v nemških enotah. Ker so Nemci želeli popolnoma obkoliti partizane, so bile njihove čete razporejene na različnih koncih, kar je pomenilo, da jih vodstvo v enem samem dnevu ni bilo sposobno povezati za enotno in udarno akcijo, da bi lahko premagali celotno partizansko vojsko. Tako ideja o enotnem napadu Nemcev na partizane ni bila več izvedljiva.

Še vedno pa so bili Nemci v prednosti tako številčno kot tudi glede količine orožja. Imeli so minomete in smučarske oddelke. Smučarje so pošiljali najprej v neznano območje, kot izvidnike, da bi preučili kakšna je bila trenutna situacija, poleg tega pa so se vtihotapljali med samo 14. divizijo.

²¹ Rada bi opozorila na to, da je bila to v vsakem pogledu tvegana odločitev. Ali kljub vsemu vzeti ranjence s seboj in tvegati ali pa jih pustiti pri domačinih, kjer je bila velika nevarnost, da jih zasežejo Nemci. Prav zaradi slednjega so ranjenci neradi zapuščali divizijo, nekateri pa so celo prosili naj jih ustrelijo, da ne bi živi padli v roke Nemcem.

Tabela 5.3.3: Številčna primerjava – 14. divizija : Nemci

ŠTEVILČNA SESTAVA		
14. divizija		Nemci (Treeck)
Glavnina	600	2981
Operativna skupina	162	

Vir: Ambrožič - Novljan 1978, Pohod štirinajste: 203.

Iz tabele je razvidno, da je bilo razmerje v številčni moči med celotno 14. divizijo in Nemci 1 : 3,9 v nemško korist.

Glavnina 14. divizija je tako, spet malce oslABLJENA, krenila na pot. Najprej je na pot odšla Bračičeva brigada. Ko je prispela v dolino reke Pake je ugotovila, da na tem mestu prehod ne bo težak, saj Nemcem še ni uspelo zasesti teh položajev. Tako je glavnina lahko hitro in brez ovir nadaljevala svojo pot.

Razporedili so se v dve koloni. 21. februarja 1994 je prva kolona, ki jo je sestavljala Tomšičeva brigada, odšla v smer proti vasi Ravne, druga kolona s Šercerjevo in Bračičevo brigado pa proti vasi Šentvid. Naslednji dan pa naj bi se celotna 14. divizija ponovno združila in se napotila na Graško goro, od tam naprej pa proti Belim vodam.

Čeprav taktika razdruževanja in ponovnega združevanja ni bila značilnost 14. divizije menim, da je bila takrat to zavesten in dobro izpeljan načrt. Po mojem mnenju so se za to odločili, da so presenetili in zmedli Nemci, ki so tako morali spremeniti manever in razporediti moči. Hkrati pa so si partizani ponovno pridobili nekaj dragocenega časa, saj je okupator lahko le predvideval katero pot bodo partizani izbrali.

Ko je glavnina 14. divizije dosegla Graško goro časa za počitek ni bilo. Sovražnik je napadel divizijo. Z močno podporo topništva in minometov je sovražnik diviziji povzročil kar nekaj izgub. Kljub junaškemu boju so partizani izgubili deset ljudi, približno dvajset pa je bilo ranjenih. V spomin na ta strahotni boj so Graško goro poimenovali Gora jurišev (Terčak 1948: 74).

Stane Terčak v svojem delu, *Živi zid*, opisuje to težko preizkušnjo. Zapiše, da so morali biti zelo previdni, kajti Nemci so se jim bližali z bliskovito hitrostjo. Morali so pohiteti, da bi jim prvim uspelo zasesti vrhove Graške gore. V kolonah so gazili skozi dobra pol metra visoko snežno odejo in se prebijali proti vrhu (Terčak 1952: 106–107).

Po pričakovanjih so jih na poti skozi vasi zelo lepo sprejemali okoliški prebivalci. Hrane je bilo, po dolgem času, ponovno dovolj za vse, pa tudi prostora za počitek ni manjkalo. Partizani so si tako nabrali novih moči, si zašili obleko in obutev.

Iz Graške gore je divizija nadaljevala pot proti zahodu. Na poti so jo ovirali ranjenci in pomanjkanje streliva. Kajti na Graški gori so porabili ogromne zaloge slednjega, nekaj pušk in strojnic pa je zaradi hudega mraza povsem odpovedalo.

To ni bilo za partizane nič kaj spodbudno. Nemci so divizijo stisnili in jo obkolili. Vendar tudi tokrat sreča partizanov ni zapustila. Zavzeli so sovražnikov bunker in se po skritih kanalih prebili proti vrhu. Kljub velikim izgubam, zlasti znotraj Tomšičeve brigade, se je 14. diviziji uspelo izviti iz nemškega obkolitvenega obroča.

To je bil zadnji organiziran boj glavnine 14. divizije kot celote. Po tem je prišlo do delitev in ponovnega razcepa.²² Tomšičeva brigada se je nastanila v hišah na južnem pobočju gore Lom, poveljstvo divizije pa je našlo zavetje pri kmetu Banku. Bračičeva in Šercerjeva brigada sta odšli naprej do Belih vod. Pričakovali so, da bodo Nemci pred njimi zasedli to vas in imenitne položaje. Toda Nemcev ni bilo (Ambrožič - Novljan 1978: 221).

Proti večeru so partizani začeli zasedati prostore, ki jim jih je štab namenil za počitek, kajti bili so že zelo izčrpani in izmučeni in niso zmogli več nadaljnjega pohoda v zasnežene gozdove. Vsa divizija se je razporedila po kmetijah v pobočjih nad Ravnami vse tja do Belih vod. Partizani so se tu okrepčali, pogreli, posušili mokro obleko in obutev.

Med pregledom pa so obveščevalne patrulje naleteli na ženico, ki jim je podarila velik zavojev domačega tobaka s katerim se je partizanom zelo prikupila. Kajti po njihovih besedah so slednjega na poti najbolj pogrešali (Terčak 1952: 129–130).

V Belih vodah je prebivalstvo lepo sprejelo partizane. Ker je bil ravno pustni torek so bili na mizah tudi krofi.

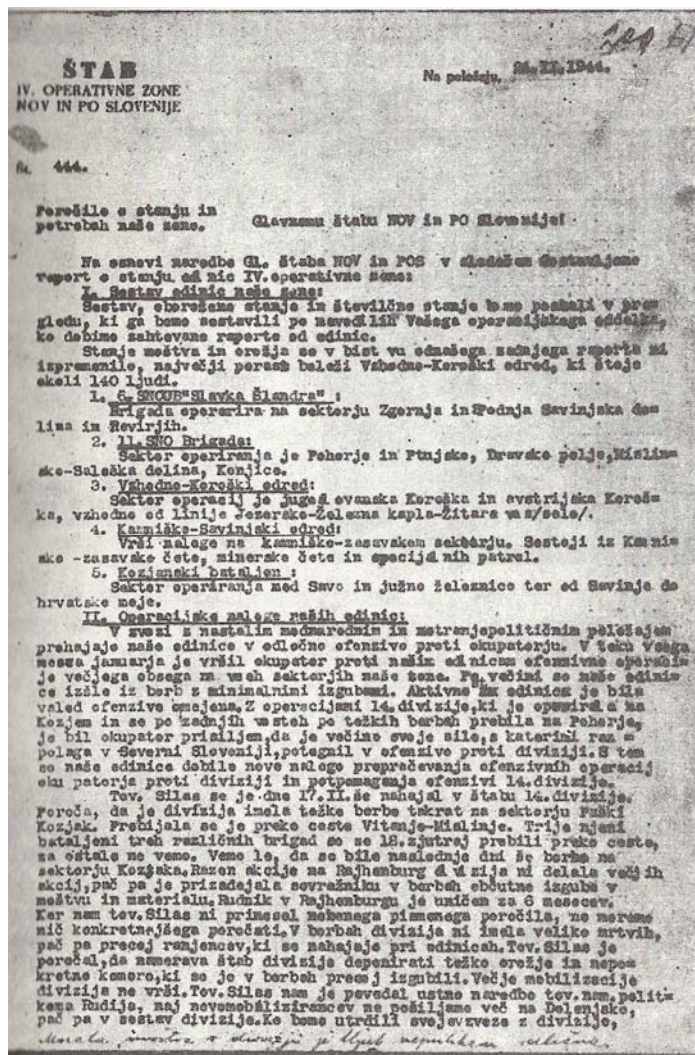
Vendar pričakovanja, glede prihoda Nemcev, so se uresničila že isti večer. V gosti megli so štab divizije napadli Nemci, ki so se v vas pripeljali na smučeh. Presenetili so partizane. V tem napadu je bil ubit tudi najbolj obetajoč pesnik NOB-a Karel Destovnik - Kajuh.

Kot sem že omenila pot operativne skupine 14. divizije, potem ko je dosegla Pohorje, ni nikjer posebno opisana. Iz literature pa je mogoče razbrati, da je bila vedno nekje v bližnji oz. daljni okolici, kjer se je bojevala glavnina 14. divizije. Ko je izvedela, za boj na Graški gori, ki je zelo izmučil glavnino divizije, se je odločila, da ji odhiti na pomoč. Hodila je po poteh, kjer je pred njo že korakala glavnina divizije in na terenu oskrbovala ranjence, na

²² Sicer so posamezne brigade znotraj glavnine 14. divizije, še izvajale skupne akcije, vendar pa ni več prihajalo do organiziranih bojev celotne glavnine.

katere je naletela na poti. Morda so ocenili, da je bolje, da pomagajo ranjenim in onemoglim ter tistim, ki so se skupini zaradi težav še priključili, kot pa da odide za glavnino divizije in s tem ogrozi celo svoj obstoj. Zato se je 23. februarja 1944 napotila v Velenje. Že naslednji dan pa je popolnoma izgubila upanje, da bi se ji uspelo povezati z ostalimi partizani 14. divizije. Opustila je misel na nadaljnje zasledovanje glavnine. Sama se je premaknila k Svetemu Duhu nad Slovenj Gradcem.

Slika 5.3.9: Poročilo štaba o stanju, potrebah in bojih 14. divizije na dan 24.2.1944

Vir: Ambrožič - Novljan 1978: 207.

Glavnina 14. divizije pa se je prebila v planine nad Mozirjem. Tu so imeli več prostora za manevriranje in tudi Nemci bi divizijo na tem območju le s težavo obkolili saj je bilo ozemlje preobširno ter težko dostopno in partizani bi se zlahka izmuznili skozi nemški obkolitveni obroč.

Prav do tega je kasneje tudi prišlo. Brigade so udarile vsaka iz svoje smeri. Pripadniki Bračičeve, Šercerjeve in Tomšičeve brigade so odločni krenili v napad na najmanj zavarovanem delu nemške obkolitve. Obroč Nemcev je bil naposled razklenjen in razbit, kajti tudi slednji so bili izmučeni od mraza in snega (Terčak 1952: 140).

Vendar pa je divizija ostala brez streliva. Le nekateri borci so še imeli kak naboj. Primanjkovalo pa jim je tudi zdravil in sanitetnega materiala. Vse več borcev je bilo ožuljenih do kosti, prezebljih in iz dneva v dan se je povečevalo število ranjenih.

Zato je bilo takšni situaciji potrebno podrediti vse ukrepe. Ker so partizani predvidevali, da bodo Nemci poizkušali zasesti Bele vode, so vztrajali pri taktiki združevanja.

Čeprav se je februar že iztekal, je bila zima še vedno na vrhuncu. Tako partizani, kot tudi Nemci so se z velikimi napori prebijali čez snežne zamete, ki so bili na določenih odsekih poti celo višji od dveh metrov. Tudi temperature so bile izredno nizke. Spustile so se celo do minus 30°C. Zima tako ni prizanesla nobeni strani.

Glavnina 14. divizije se je v teh zimskih dneh prebijala naprej in se, zaradi pomanjkanja streliva, poizkušala čimbolj izogibati spopadam z nasprotnikom. Pri premikih se je na meji Štajerske in Koroške prvič srečala in vzpostavila zvezo s koroškimi partizani.

5.4 NA KOROŠKEM

Pripadniki 14. divizije so se, razdeljeni v več skupin in z izjemno vztrajnostjo postopoma prebijali čez visoke gore na Koroško. Ustavljali so se le še na skoraj nedostopnih terenih, za katere so vedeli, da jih Nemci ne bodo mogli doseči in bodo morali opustiti zasledovanje divizije.

Nemška vojska je bila utrujena in njena udarnost je očitno popuščala. Upanja, da bi preostale borce 14. divizije zajeli v obroč, ni bilo več, kajti slednji so se razbili v manjše skupine.

Tudi pod vznožjem Pece in v Črni na Koroškem so domačini partizane lepo sprejeli. Domačini so jim podarili dva koštruna, katera so kuharji zaklali in jim pripravili slasten obrok. Vendar pa veselje ni trajalo dolgo, kajti za petami se je pojavil sovražnik. Spet se je začel srditi boj. Vendar se tudi tokrat partizani niso predali. Borci, ležeči v mrzlem snegu, niso popustili niti za korak (Terčak 1952: 152).

6. KONEC NEMŠKIH OFENZIVNIH AKCIJ

Nemci so se odločili končati zasledovati 14. divizijo. Polkovnik Treeck je presodil, da so vitalni deli 14. divizije skoraj v celoti uničeni, le nekaj naj bi jih še bilo razpršenih po okoliških vaseh. Tako je odredil, da njegova vojska naslednji dan pregleda vso ozemlje severno od Savinjske doline in poišče še preostale dele divizije ter jih uniči.

Tako je bila akcija proti 14. diviziji, po Treeckovem ukazu, formalno končana že 25. februarja zvečer, dokončno pa se je končala naslednje jutro. Oddelki in enote nemške vojske so bili razpuščeni.

Uradni konec ofenzivne operacije je bil torej razglašen 25. februarja 1944 zvečer. Novica, o koncu nemške ofenzivne akcije proti 14. diviziji, se je z bliskovito hitrostjo razširila med partizane. Vendar slednji tega na začetku niso mogli verjeti. Zdelo se jim je neverjetno, da bi Nemci končali ofenzivo, dokler je živ vsaj še kateri izmed partizanov.

Vendar pa je kljub nepotrjenosti novica partizane navdihnila z novimi močmi in upanjem. Zato so še nekaj dni po uradnem koncu partizani ostajali v skrivališčih, si nabirali strelivo in se hitro premikali, saj so bili prepričani, da se okupator še ni predal.

Ko pa so kurirji 14. divizije novico o resničnem koncu nemške ofenzive prenesli v vsako posamezno enoto znotraj divizije, se je pravo veselje šele začelo.

Medtem ko so presrečni borci 14. divizije v raznih krajih Štajerske in Koroške s trpko mislijo na mrtve in izgubljene bojne tovariše slavili konec pohoda in devetnajstdnevnih bojev, so v drugih pokrajinah Slovenije partizani nadaljevali boj za svobodo (Ambrožič - Novljan 1978: 245).

6.1 ZAKAJ SO SE NEMCI ODLOČILI, DA KONČAJO Z OFENZIVO?

Poleg glavnega razloga, prepričanost Nemcev, da jim je uspelo veliki meri uničiti 14. divizijo, so bili ostali razlogi še:²³

- številčno stanje na boj pripravljenih borcev je zaradi smrti, poškodb in bolezni upadlo za 20 %,
- teren na katerega se je umikala 14. divizija je bilo težko prehoden in preobširen, da bi ga lahko Nemci obvladovali v celoti,
- 14. divizija se je razdelila na več skupin in tako zatrla načrt Nemcev, da bi jim uspelo izvesti obkolutveni obroč in jo popolnoma uničiti,
- partizani so bili vztrajnejši od nemških vojakov,
- zlasti v zadnji fazi pohoda je domače prebivalstvo odigralo ključno vlogo v obliki pomoči²⁴ partizanom.

KAKO SO KONEC OFENZIVE DOČAKALE BRIGADE 14. DIVIZIJE?

BRAČIČEVA BRIGADA je imela ogromno izgub in bila razbita na več skupin. Ena izmed skupin se je priključila poveljstvu 14. divizije, druga, manjša skupina, se je povezala s Tomšičevo brigado, ostali dve skupini pa sta v Savinjski dolini vzpostavili zvezo s Šlandrovo brigado.

ŠERCERJEVA BRIGADA se je oddaljila od ogroženega območja in se spretno izogibala bojem z okupatorjem. 24. februarja 1944 se je prebila na Koroško in se tako izmaknila nemškemu napadom. V nadaljevanju se je nastanila v okolici Solčave, v bolnišnično oskrbo oddala približno dvajset partizanov, kasneje pa se je povezala s IV. operativno cono.

TOMŠIČEVA BRIGADA IN VŠ – 25. februarja so jih napadli Nemci, pred katerimi so se, z zadnjimi močmi, umaknili na Belo peč na Koroškem. To je bila njihova zadnja postojanka, saj so tu dočakali konec ofenzive.

²³ Povzeto po: Ambrožič - Novljan 1978: 245–246.

²⁴ Tukaj mislim zlasti na različne oblike pomoči: pomoč ranjencem, dajanje zavetja, oskrba s hrano, dajanje moralne podpore.

OPERATIVNA SKUPINA je ostala na Pohorju in tam sprejela novico o koncu nemške ofenzivne akcije.

Stane Terčak je v svojem delu, *Živi zid*, opisal stanje po končani ofenzivi na slikovit način:

»Dva dni smo počivali v visokem pogorju na koroški strani. Obroči Švabov so bili razklenjeni. Švabske kolone niso motile planinskega miru. Planine so se nam zdele prijazne. Z ljubeznijo in občudovanjem smo jih ogledovali. Bile so naše velike začetnice. Hajke so prenehale. Švabi so se poskrili po postojankah v dolinah. Slednje so lahko vklenili v svoje verige, toda planinam niso mogli do živega. Planine so čuvale svoje ljudi. Na njih je sijala svoboda za svobodne ljudi.

Visoko gori pod vrhovi v svežem planinskem zraku, ob kruhu, mleku in mesu so si borci nabirali novih moči, ki so jih potrošili na pohodu.

Štajerska nas je sprejela s snegom in burjo, Švabi z bombami, mitraljezi in topovi, naši ljudje na naši zemlji pa s težkim pričakovanjem, ljubeznijo in z odprtimi rokami.

Zaorali smo ledino od Sotle preko Kozjanskega, Pohorja in Paškega Kozjaka, Graške gore, Savinjskih planin in Pece in še naprej.

Naloge, ki so si jih zastavili borci Pohorskega bataljona, Kozjanskega in Koroškega odreda ter Šlandrove brigade je izpolnila udarna 14. divizija.

Iz planin so ponovno zaveli vetrovi svobode. Prinašali so pozdrave svobodnih borecev vasem in mestom. Borba za svobodo, ki so jo pričeli prvi štajerski partizani je na koncu zajela mnogo prostranstva in še več ljudi« (Terčak 1952: 157).

7. PREDNOSTI IN POMANJKLJIVOSTI NAČRTOV

Tabela 7.1: 14. divizija

14. DIVIZIJA	
PREDNOSTI	POMANJKLJIVOSTI
<ul style="list-style-type: none"> – hiter in tajen pohod skozi Hrvaško, – stalno manevriranje-stalne spremembe, a hkrati so pogosti manevri utrujali vojake – nočni pohodi in boji, – vzdržljivost in hrabrost borcev, – pomoč in sodelovanje prebivalstva, – dolgi marši, v nepričakovanih smereh in kratkih časovnih obdobjih, – vztrajna obramba na položajih. 	<ul style="list-style-type: none"> – pomanjkanje orožja, streliva, obleke, obutve in hrane, – pomanjkanje zaledja in baz, – neugodne vremenske razmere – huda zima, – slaba terenska obveščevalna mreža, – pomanjkanje sanitetnih pripomočkov, – neenotnost poveljevanja, – pomanjkljivosti v presoji položaja in ugotavljanju dejanske moči sovražnika.

Tabela 7.2: Nemška vojska

NEMŠKA VOJSKA	
PREDNOSTI	POMANJKLJIVOSTI
<ul style="list-style-type: none"> – večje število vojakov, – več in kakovostnejše orožje (težka oborožitev, transportna sredstva), – bolj izpopolnjena bojna tehnika, – dobro razvite obveščevalne poti, – materialna in številčna premoč, – motiviranost – želja po čim hitrejši obkolitvi in popolnem uničenju, – boljše možnosti za oskrbovanje. 	<ul style="list-style-type: none"> – neugodne vremenske razmere-huda zima, – taktika obkolitve se ni vedno izkazala za najboljšo, – nepripravljenost na tako dolgo bojevanje, – nepoznan teren, – hribovit in gorski teren, ki je oviral zlasti transport, – slabša fizična pripravljenost vojakov, – zmotna predvidevanja o poteku pohoda.

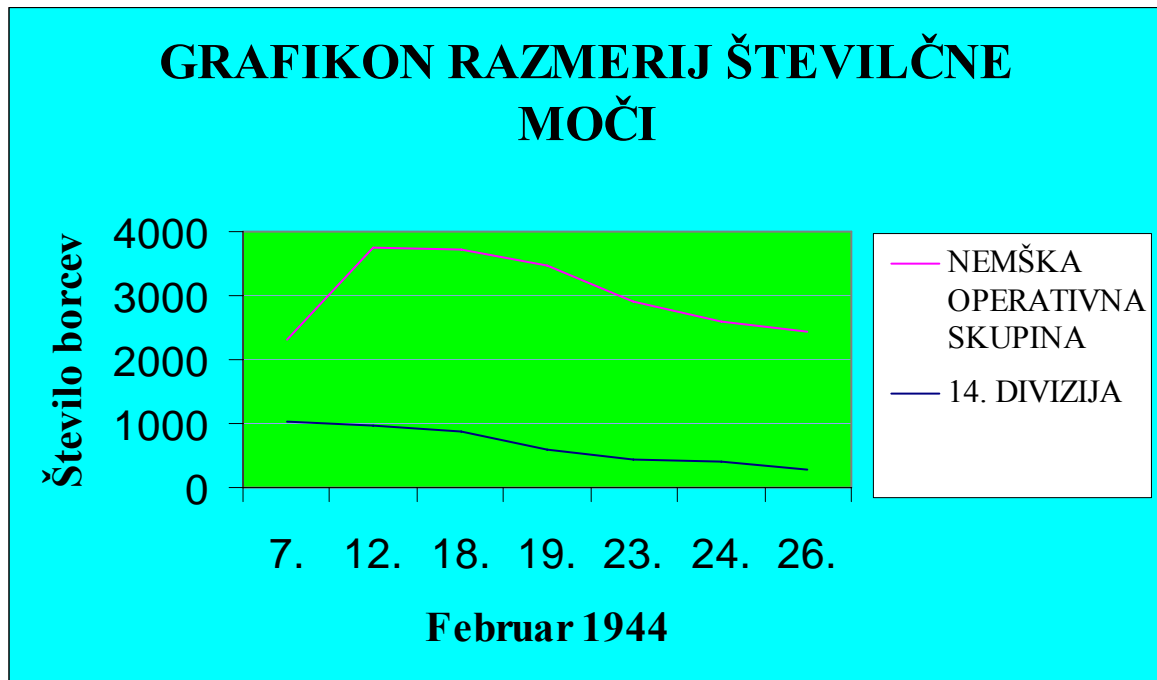
V tabelah sem zbrala le tiste najpogostejše dejavnike, ki so pomenili prednost pri obeh straneh ali pa oviro na poti do uspeha.

7.1 IZGUBE

A) ZNOTRAJ 14. DIVIZIJE

Zaradi hitrega in tajnega pohoda skozi gostoljubno hrvaško ozemlje, je divizija na tem delu poti izgubila relativno malo borcev. Številke so glede na številčno moč zanemarljivo majhne, zato jih tu sploh ne bom navajala.

Slika 7.1.1: Grafikon razmerij številčne moči

Vir: Povzeto po Ambrožič - Novljan, 1978: 256.

Iz grafikona lahko razberemo, da je številčna moč 14. divizije postopoma upadala, medtem ko je nemška vojska, vsaj v začetni fazi pohoda, dobivala nove okrepitve, proti koncu akcije, pa je začela slabeti tudi njena številčna moč.

Tabela 7.1.1: Relativna razmerja številčne moči

DATUM (1944)	14. DIVIZIJA : NEMŠKA O. SKUPINA
7. januar	1 : 1,3
12. januar	1 : 2,9
18. januar	1 : 3,2
23. januar	1 : 5,4
26. januar	1 : 8

Vir: Povzeto po Ambrožič - Novljan 1978: 256.

Na poti od prečkanja mejne reke Sotle do preboja v Spodnjem Doliču je iz grafikona razvidno, da je divizija izgubila 145 partizanov oziroma 14 % svojih borcev. Na drugi strani pa so Nemci v istem času izgubili 244 borcev oziroma 8 % pripadnikov svoje enote. Kljub temu, da relativni izračun daje prednost Nemcem, te izgube še niso pomenile nikakršnih težav za nadaljevanje pohoda divizije.

Tabela 7.1.2: Človeške izgube 14. divizije na celotnem pohodu

ČLOVEŠKE IZGUBE	
Ranjeni in bolni	261 partizanov (23,5 %)
V drugih enotah ²⁵	44 partizanov (3,9 %)
Mrtvi, ujeti in pogrešani	367 partizanov (33 %)

Vir: Ambrožič - Novljan 1978: 265.

Tabela temelji na podatkih, da je bilo številčno stanje celotne 14. divizije na začetku pohoda 1.125 partizanov.

Ranjeni in bolni – znotraj te kategorije je bilo največ takšnih, ki so zaradi snega in hudega mraza utrpeli ozeblino.

Iz navedenih podatkov se da razbrati, da je bilo za boj sposobnih 440 oziroma 39,6 % partizanov. Vendar pa so bili tudi ti zelo utrujeni in izčrpani. Bojna sposobnost je bila majhna in tudi celotne izgube znotraj divizije so bile hude.

14. divizija je izgubila vse tovarne in jahalne živali, z izjemo enega konja, veliko orožja, ki so ga nosili padli, ujeti in pogrešani partizani ter mnogo rezervnega orožja in streliva, ki ga je divizija nosila s seboj in ga spotoma, zaradi pretežkega bremena, odlagala v slabo skrita skrivališča.

B) ZNOTRAJ NEMŠKE VOJSKE

Podatki o izgubah v nemški vojski se med seboj zelo razlikujejo. Zato bom jaz povzela podatke, ki se mi zdijo, po pregledu ostalih podatkov, še najbolj verodostojni. Saj so podatki, ki jih je povzel v reviji dr. Ivan Kopač - Pavček (Kopač - Pauček 1950) nekje na sredini med kopico podatkov in verjetno so pri teh številkah odstopanja najmanjša.

²⁵ V to skupino spadajo partizani, ki so v času pohoda prestopili k drugim enotam oziroma so se od divizije odcepili že na poti skozi Hrvaško.

Po njegovih podatkih so bile ocene izgub v celotni sovražnikovi vojski naslednje:

- 50 mrtvih,
- 160 ranjenih,
- 3 pogrešani.

Znotraj enot so bile te številke razporejene:

Tabela 7.1.3: Človeške izgube znotraj Treckove skupine

	ČLOVEŠKE IZGUBE			
	Enote vojske	Policijske enote	Wehrmacht	SKUPAJ
Mrtvi	20	3	17	40
Ranjeni	89	4	54	147
Pogrešani	1	0	2	3
SKUPAJ	110	7	73	190

Vir: Ambrožič - Novljan 1978: 267.

Do razlike pride zaradi tega, ker so v razpredelnici podani le podatki za enote pod neposrednim Treckovim poveljstvom, številke celotnih izgub pa se nanašajo na celotno sovražnikovo vojsko, ki je sodelovala pri uničenju 14. divizije. Tako gre številčna razlika med mrtvimi in ranjenimi na račun ostalih sodelujočih enot: obmejne carinske zaščite, »graničarjev«, orožnikov in »varuhov« lokalnih postojank in železniške zaščite.

Materialne izgube znotraj sovražnikove vojske so bile: en motocikel, dva avtobusa, trije kamioni in štiri oklepna vozila.

Poleg tega je bilo uničeno še eno letalo, dva jurišna topa pa sta bila poškodovana.

Kljub majhnim sovražnikovim izgubam pa so Nemce hudo prizadeli zima, naporni marši v snegu in boleznih. Razen ranjenih je bilo tudi veliko število ozebljih vojakov. Vzrok temu je bila poleg zime, tudi neustrezna obutev.

8. VERIFIKACIJA HIPOTEZ

1. Oskrba pripadnikov 14. divizije je bila na poti odvisna od poseljenosti krajev skozi katere je potovala. Kjer je bilo območje gosteje poseljeno in je bilo več kmetij so dobili partizani dovolj hrane in možnost prenočitve in počitka, kot pa na manj poseljenem oz. neposeljenem in gozdnatem terenu.

V diplomski nalogi sem, poleg opisa pohoda 14. divizije, sprti opisovala tudi potek oskrbe. V prvi etapi pohoda (pohod 14. divizije skozi Hrvaško) je divizija povsod naletela na dober odziv domačega prebivalstva. Kraji, skozi katere se je premikala 14. divizija, so bili relativno gosto poseljeni, tako da so gospodinje včasih kar tekmovala med seboj katera po partizane bolje in obilneje pogostila. Poudariti pa je potrebno, da so bili ti kraji večinoma že osvobojeni in zato je lahko oskrba potekala nemoteno, saj ni bilo prisotnega strahu, da bi jih lahko napadel sovražnik.

V drugi etapi pohoda (pohod 14. divizije od slovenske meje proti Štajerski) pa je bilo, vsaj na začetku, drugače. Takoj po prihodu na slovenska tla se je 14. divizija ustavila na Kozjanskem. Na tem območju je naletela na najslabši odziv prebivalstva na celotnem pohodu. Razloga sta bila dva:

- na to območje so Nemci naselili pripadnike svoje narodnosti (Južne Tirolce, Kočevarje, Besarabce), kar je imelo za posledico, da so bili Slovenci na tem obmejnem pasu redkost, pa tudi tisti, ki so bili, so imeli komaj za lastno preživetje,
- zaradi strahu, ki so ga Nemci izvrševali nad slovenskim prebivalstvom na območju Kozjanskega, so bili prebivalci, na začetku, preveč prestrašeni in pod nemškim vplivom, da bi si upali pomagati partizanom.

Vendar se je kmalu, ko so zapustili to obmejno področje, stanje izboljšalo. Tudi na poti na Štajersko so ljudje partizane sprejemali odprtih rok in jih oskrbovali s hrano, pijačo, tobakom, nudenjem prenočišča. Gospodinje pa so jim celo zakrpale obleko in obutev. Le kadar jih je pot vodila po neposeljenem in gozdnatem terenu (Paški Kozjak, Graška gora) je bila oskrba zelo slaba oziroma je ni bilo.

Tudi Alojz Dolničar mi je v intervjuju zatrdil, da so jih tako hrvaški, kot slovenski prebivalci vedno lepo sprejeli in da zelo hudega pomanjkanja hrane na pohodu samem niso občutili.

Opozoriti pa je potrebno, da oskrba pripadnikov 14. divizije ni bila odvisna le od poseljenosti terena, ampak so bile pomembne tudi zaplembe. Pri zaplembah je zlasti

pomembno orožje, ki so ga zaplenili Italijanom po njihovi kapitulaciji in kasneje še Nemcem, ki so jih ujeli v svoj obroč. Nekaj hrane in obutve pa so partizani dobili tudi z ropanjem t. i. konzumnih trgovin.

Zaključim lahko, da se je prva hipoteza izkazala za le delno pravilno in jo zato ne morem ne potrditi ne ovreči v celoti.

2. 14. divizija je premike, na celotnem pohodu, izvajala kot strnjena enota. Zaradi varnosti se ni razcepljala na manjše enote, kar je dodatno obremenjevalo oskrbo.

Na začetku pohoda, skozi Hrvaško in čez Kozjansko se je divizija premikala v koloni in se ni delila na manjše enote. Veljalo je prepričanje, da je to najhitrejši način napredovanja in da so združeni močnejši. Kasneje se je taktika 14. divizije spremenila. Na poti proti Pohorju so v VŠ menili, da ima razdružena divizija več možnosti za uspeh. Nemci bi tako namreč bili prisiljeni večino svojih enot poslati proti jedru 14. divizije, saj bi v nasprotnem primeru izgubili vsakršno možnost za obkoljevanje. Medtem pa bi imele posamezne enote 14. divizije več možnosti za uspeh. Kajti Nemci so predvidevali, da jim bo 14. divizijo uspelo, v nekaj intenzivnih bojih, popolnoma obkoliti, jo izčrpati in tako uničiti. Poleg tega pa je bilo tudi bistveno lažje poskrbeti za oskrbo manjše skupine na terenu, kot pa celotne divizije. Pomembno pri razdruževanju divizije je bilo tudi to, da so okoliški prebivalci že tako živeli v pomanjkanju, kar je pomenilo, da če je k njim prišla manjša skupina partizanov, so jim lahko dali nekaj svoje hrane, kot pa celotni diviziji. Vendar pa se je kmalu izkazalo, da taktika razdruževanja ne bo učinkovita. Kajti sovražnik je bil premočan, da bi se mu lahko upirale posamezne enote 14. divizije. Pripadniki slednje so namreč spoznali, da so le združeni dovolj močni, da lahko premagajo nasprotnika. Tako se je 14. divizija ponovno združila. Kasneje se je tako celotna divizija, zlasti zaradi večje moči, premikala in bojevala skupaj, vse dokler jo tik pod obronki Pohorja sovražnik ni razbil na dva dela. Res pa je, da se je tudi prej občasno od jedra odcepila kakšna manjša enota oziroma cela brigada, vendar ne z namenom, da bi pot nadaljevala samostojno, ampak le kot pregled območja po katerem naj bi se kasneje napotila celotna 14. divizija ter da so pri domačinih dobili nekaj hrane.

Ta hipoteza pa se izkaže le za delno pravilno, čeprav je res, da je se večino pohoda 14. divizija premikala kot enotna skupina, z izjemo na koncu, ko ji je to onemogočil nasprotnik, saj jo je razbil na dva dela.

9. ZAKLJUČEK

Letos mineva dvainšestdeset let od zmage nad največjim zlom 20. stoletja – nacizmom in fašizmom, ki sta mnoge narode obsodila na fizično uničenje. Ta val je zajel tudi slovenski narod. Posebno mesto, znotraj partizanskega boja, pa je potrebno nameniti 14. diviziji.

Pohod 14. divizije na Štajersko in njeni boji med februarско ofenzivo so imeli v zavesti slovenskih partizanov posebno vlogo.

Prihod 14. divizije z Bračičevo, Šercerjevo in Tomšičevo brigado je, zlasti na Štajerskem, pomenil pomembno prelomnico v oboroženem boju proti okupatorju. Pohod divizije iz Bele Krajine, preko Hrvaške, na Štajersko in njeno junaško bojevanje sta močno dvignila narodno zavest pri Slovencih. Poleg tega pa je za obravnavano obdobje značilen velik vojaški razmah narodnoosvobodilnega boja.

Opozoriti pa je potrebno, da 14. divizija ni krepila le občutka pripadnosti narodu, ampak je skrbela tudi za mobilizacijo. Čeprav je bil odziv na slednjo, zaradi velikega okupatorjevega nasilja, zlasti prisilne mobilizacije Slovencev v nemško vojsko ter nasilja nad svojci partizanov na začetku manjši, je prav z dejavnostjo 14. divizije dosegel večji razmah.

Druga pomembna stvar pa je bila oskrba na pohodu samem. Globalno gledano lahko zapišem, da partizani na celotnem pohodu niso imeli večjih težav pri oskrbi s hrano in orožjem, kar mi je potrdil tudi intervjuvanec. Vendar brez težav ni šlo. Pomanjkanje hrane je bilo čutiti zlasti v obmejnem pasu, po prečkanju mejne reke Sotle, ko so partizani stopili na slovenska tla. To lahko pripišemo dejstvu, da so bili ti kraji v večini poseljeni z nemškim prebivalstvom. Poleg pomanjkanja hrane je partizane na pohodu pestilo tudi pomanjkanje maziva za orožje. Ker je le-to zaradi mraza odpovedalo, so partizanom ostale samo bombe. Na srečo pa je do teh težav prišlo šele proti koncu bojev 14. divizije z nemško vojsko.

Res pa je, da o pohodu 14. divizije na Štajersko še danes veljajo najrazličnejša mnenja. Eni menijo, da je bil pohod nepotrebna in neuspela akcija. Drugi pretiravajo glede pomembnosti pohoda, tako vojaško kot politično. Brez dvoma pa velja dejstvo, da je bilo pošiljanje tako močne operativne enote na Štajersko nujnost.

Zanimivo bi bilo raziskati ali je pohod 14. divizije dosegel svoj namen. Zagotovo je pripomogel k zmagi nad okupatorjem in pregonom le tega, vendar postavlja se vprašanje ali je cilj upravičil sredstvo? Je bilo vredno tvegati tolikšno število človeških življenj? Res

je, da sami boji niso zahtevali ogromnega števila žrtev. Kaj pa ranjenci, ki niso mogli nadaljevati poti in so jih ulovili Nemci, ter ostali partizani, ki so umrli za posledicami strelnih ran, zaradi pomanjkanja sanitetnih pripomočkov na terenu. Ne sme pa se pozabiti na še enega «sovražnika» – zimo. Nekaj vojakov obnemoglo zaradi lakote in zmrznilo v hudem mrazu. Govorimo lahko o velikem številu posrednih žrtev vojne.

Danes, desetletja po pohodu 14. divizije, sicer lahko ocenjujejo pomen slednjega, vendar govoriti o tem kaj bi se dalo spremeniti ni smiselno. Kajti po bitki je namreč vsakdo lahko general.

Zato pa danes še vedno živi spomin na znamenito partizansko divizijo – 14. divizijo, ki je v začetku februarja 1944 prispela na Štajersko.

V spomin na pohod 14. divizije tako vsako leto v različnih krajih na Štajerskem pripravijo več spominskih prireditev: smučarski tek po poteh 14. divizije v Kotljah pri Ravnah na Koroškem, množični pohod od Sedlarjevega do Gračnice in pohod na »goro jurišev« - Graško goro so le ene izmed najbolj znanih in najbolj obiskanih prireditev. Poleg tega pa se borci srečujejo tudi na različnih rednih letnih srečanjih.

Zagotovo pa pot večkrat podoživlja še približno sto živečih borcev divizije. In tudi zaradi njih, spomin na 14. divizijo živi še danes.

10. VIRI IN LITERATURA

KNJIGE

- Ahčin, Anton – Darko (1969): *Spomini iz štirih brigad*. Maribor: založba Obzorja.
- Ambrožič - Novljan, Lado (1978): *Pohod štirinajste, 2. dopolnjena in popravljena izdaja*. Ljubljana: Partizanska knjiga.
- Anić, Nikola (1982): *Narodnooslobodilačka vojska Jugoslavije: pregled razvoja orožanih snaga narodnooslobodilačkog pokreta 1941–1945*. Beograd: Vojnoizdavački institut
- Dolničar, Ivan (1994): Štirinajsta krenila iz Bele krajine. *Dolenjski list*, 3.2., 16.
- Ferenc, Tone, Miroslav Stiplovšek in Milan Ževart (1973): *Pregledni orisi narodnoosvobodilnega boja na območjih Slovenije*. Ljubljana: Partizanska knjiga.
- Ferenc, Tone in Milan Ževart (1981): 14. divizija NOV in PO Jugoslavije. V Franc Debeljak (ur.): *Domicili v slovenskih občinah: revolucionarna izročila*, 431–437. Ljubljana: Skupnost slovenskih občin.
- Ferenc, Tone (1997): *Okupacijski sistemi na Slovenskem: 1941–1945*. Ljubljana: Modrijan.
- Filipič, Franc (1975): *Pohorski bataljon*. Ljubljana: DZS.
- Gartner, Jure, Boris Lipušič, Sikst Marion, Renata Mejak in Majda Zavašnik (1974): *Pohod štirinajste divizije*. Koper: Zavod SRS za šolstvo.
- Groznik, Herma (1979): *Graška gora, gora jurišev*. Velenje: Občinski odbor ZZB NOV.
- Hribernik - Svarun, Rudolf (1989): Posebnosti narodnoosvobodilnega gibanja v Sloveniji in organizacijske ter taktične značilnosti partizanskega načina bojevanja NOV in PO Slovenije. V Ivan Dolničar (ur.): *Posebnosti narodnoosvobodilnega gibanja in partizanskega bojevanja NOV in POS na Slovenskem: zbornik razprav s posvetovanja*, 15–125. Ljubljana: Predsedstvo SR Slovenije.
- Jerkič, Branko in Drago Vresnik (1999): *Zaščita in boj za svobodo 1944–1945*. Ljubljana: Društvo piscev zgodovine NOB Slovenije, Zbirka partizanski knjižni klub, 35.
- Klanjšček, Zdravko, ur. (1978): *Narodnoosvobodilna vojna na Slovenskem 1941–1945*, 3. izdaja. Ljubljana: Partizanska knjiga.

- Laqueur, Walter (1976): *Guerrilla: A historical and Critical study*. Westview press, Boulder.
- Lukež, Niko (1995): *Slovenska narodna pomoč v okupirani Ljubljani med 1941–1945*. Ljubljana: Mestni odbor medvojnega aktiva OF Ljubljana.
- Mikuž, Metod (1960): *Pregled zgodovine narodnoosvobodilne borbe v Sloveniji, I. knjiga*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Mikuž, Metod (1961): *Pregled zgodovine narodnoosvobodilne borbe v Sloveniji, II. knjiga*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Mikuž, Metod (1973): *Pregled zgodovine narodnoosvobodilne borbe v Sloveniji, III. knjiga*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Mikuž, Metod (1973): *Pregled zgodovine narodnoosvobodilne borbe v Sloveniji, IV. knjiga*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Mikuž, Metod (1973): *Pregled zgodovine narodnoosvobodilne borbe v Sloveniji, V. knjiga*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Mikuž, Metod (1969): *Slovensko partizansko gospodarstvo v luči partizanskih dokumentov*. Ljubljana: Zavod Borec.
- Nešović, Branimir in dr. Janko Prunk (1993): *20. stoletje. Zgodovina za 8. razred osnovne šole*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Penič, Lojze (1977): *Partizansko Pohorje*. Maribor: Muzej narodne osvoboditve
- Petek, Jože in Stane Škrabar - Braškar (1979): *S štirinajsto divizijo, 4. izpopolnjena izdaja*. Ljubljana: DZS.
- Prebilič, Vladimir (2006): *Vojaška logistika*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Repar, Stane (1979): *Po poteh Štirinajste divizije*. Ljubljana: Zveza prijateljev mladine Slovenije.
- Stepančič, Miroslav (1990): *Partizansko gospodarstvo in oskrba partizanske vojske na Dolenjskem in Notranjskem 1941–1945*. Ljubljana: RK ZRVS Slovenije.
- Strle, Franci (1980): *Tomšičeva brigada, uvodni del*. Ljubljana: Odbor 1. SPUB Toneta Tomšiča in Partizanska knjiga.
- Strle, Franci (1986): *Tomšičeva brigada 1942–1943*. Ljubljana: Založba Borec in Partizanska knjiga.
- Strle, Franci (1995): *Tomšičeva brigada 1944*. Maribor: Založba Obzorja.
- Strugar, Vlado (1980): *Jugoslavija 1941–1945, 2. popravljena in dopolnjena slovenska izdaja*. Ljubljana: Partizanska knjiga.

- Štok, Albin - Vojmir (1998): *Spomini in pričevanja 1943–1998*. Ljubljana: Odbor 12. brigade.
- Terčak, Stane (1952): *Živi zid*. Celje: Savinjski vestnik.
- Tršan, Lojz (1995): *OF v Ljubljani*. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije v Ljubljani.
- Vipotnik, Janez (1985): *Soncu naproti*. Ljubljana: DZS.
- Ževart, Milan (2005): *Styriaca*. Izbrana dela. Velenje. Muzej Velenje.

LEKSIKONI, ENCIKLOPEDIJE IN OSTALI PRIPOMOČKI

- Ambrožič, Lado (1969): Najdrznejši pohod. *Dolenjski list*, 24.4., 4.
- Bučar, Bojko, Zlatko Šabič in Milan Brglez (2000): *Navodila za pisanje – seminarske naloge in diplomska dela*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Dolničar, Ivan (1994): Štirinajsta krenila iz Bele krajine. *Dolenjski list*, 3.2., 16.
- Gažević, Nikola, ur. (1970): *Vojna enciklopedija*. 1. knjiga. Beograd: Redakcija vojne enciklopedije.
- Gažević, Nikola, ur. (1971): *Vojna enciklopedija*. 2. knjiga. Beograd: Redakcija vojne enciklopedije.
- Gažević, Nikola, ur. (1972): *Vojna enciklopedija*. 3. knjiga. Beograd: Redakcija vojne enciklopedije.
- Gažević, Nikola, ur. (1973): *Vojna enciklopedija*. 5. knjiga. Beograd: Redakcija vojne enciklopedije.
- Gažević, Nikola, ur. (1975): *Vojna enciklopedija*. 9. knjiga. Beograd: Redakcija vojne enciklopedije.
- Jurančič, Janko (1972): *Srbskohrvatsko-slovenski slovar*. 2. razširjena izdaja. Ljubljana: DZS.
- Klanjšek, Jože - Vasja (1951): Po poti slavne 14. divizije. *Delavska enotnost* (11), 21.12., 6.
- *Leksikon Cankarjeve založbe 1973*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Rapaš - Pavček, Ivan (1953): Nepozabna Bračičeva brigada na Bohorju. *Savinjski vestnik* (6), 14.2., 4.
- Ratković, dr. Borislav (1981): *Vojni leksikon*. Beograd: Vojnoizdavački zavod.
- Verbinc, France (1982): *Slovar tujk*. 7. izdaja. Ljubljana: Cankarjeva založba.

INTERNETNI VIRI

- Internet 1. Gimnazija Ledina (2006): /Druga svetovna vojna/. Dostopno na http://marijana.ledina.org/projekti/matura_pred_maturu/menuet_vojna.php, (16. december 2006).
- Internet 2. Primorske novice (2007): /Razdelitev slovenskega ozemlja/. Dostopno na <http://obala.primorska.com/nov.html>, (16. marec 2007).
- Internet 3. Svarog (2006): /Druga svetovna vojna/. Dostopno na http://baza.svarog.org/zgodovina/druga_svetovna_vojna.php, (17. december 2006).
- Internet 4. Arhiv Republike Slovenije (2006): /Podatkovna zbirka/. Dostopno na http://www.arhiv.gov.si/si/uporaba_arhivskega_gradiva_podatkovna_zbirka/vodnik_po_fondih_in_zbirkah, (11. november 2006).
- Internet 5. Marijan F. Kranjc (2007): / Obveščevalno-varnostna zaščita pohoda 14. divizije NOV in PO Slovenije na Štajersko/. Dostopno na <http://users.volja.net/marijankr/Z28-stajerska.html>, (17. januar 2007).
- Internet 6. Marijan F. Kranjc (2007): /Slika/. Dostopno na <http://users.volja.net/marijankr/images/stajerska-barve.jpg>, (17. januar 2007).
- Internet 7. Muzej narodne osvoboditve Maribor (2007): /Osvobajanje Slovenije/. Dostopno na <http://www.muzejno-mb.si/svobodaslo.htm>, (16. marec 2007).
- /SSKJ 1997/. Ljubljana: DZS – elektronska izdaja.
- Arhiv Republike Slovenije (2006): /Vodnik po fondih in zbirkah/. Dostopno na <http://www.arhiv.gov.si/fileadmin/arhiv.gov.si/pageuploads/vodnik/vodnik2.pdf>, (11. november 2006).
- Wikipedia – a free encyclopedia on line (2006): /Gverila/. Dostopno na <http://sl.wikipedia.org/wiki/Gverila>, (16. december 2006).
- Wikipedia – a free encyclopedia on line (2006): /Druga svetovna vojna/. Dostopno na http://sl.wikipedia.org/wiki/2._svetovna_vojna, (16. december 2006).
- Gimnazija Ledina (2006): /Narodnoosvobodilna vojna/. Dostopno na http://marijana.ledina.org/projekti/matura_pred_maturu/index.php, (16. december 2006).
- NajBlog (2007): /Vsakdanji fašizem/. Dostopno na <http://www.najblog.com/global/item/550>, (25. julij 2007).
- Ministrstvo za obrambo (2007): /Spomini/. Dostopno na http://www.mors.si/fileadmin/mors/pdf/revija_sv/2007.pdf, (25. julij 2007).

INTERVJU

- Intervju z Alojzem Dolničarjem, predsednikom Odbora skupnosti 14. divizije. Šmarje pri Jelšah, 3. 3. 2007.